

II. Ulusal Siyaset Düşüncesi Sempozyumu

ÇAĞDAŞ SİYASET DÜŞÜNCEİ:

liberalizmin ötesinde

18-19 Ekim 2024

38
.yılı
BİLİM
VE
SANAT
VAKFI

KAM
KÜRESEL
ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ

MAM
MEDENİYET
ARAŞTIRMALARI
MERKEZİ

Bilim ve Sanat Vakfı
II. Ulusal Siyaset Düşüncesi Sempozyumu
Çağdaş Siyaset Düşüncesi: Liberalizmin Ötesinde
18-19 Ekim 2024
Özet Kitapçığı

Yayına Hazırlayan
Havva Yılmaz, Büşra Aytekin

Yayın Yılı: 2024
Yayın Yeri: İstanbul
Yayın Türü: E-Kitap

ISBN: 978-625-9762-23-4

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika no: 15813

KLASİK

BİLİM VE SANAT VAKFI
Vefa Cad. No:41 34134 Fatih/İSTANBUL
Telefon: +90 212 528 22 22
Faks: +90 212 513 32 20
E-Posta: bilgi@bisav.org.tr

Bu kitaptaki sunum özetlerinde ifade edilen görüşler yazarlarını bağlamaktadır.
Bilim ve Sanat vakfı hakem sürecinden geçerek kabul edilmiş sunumların
içeriğinden sorumlu tutulamaz.

Bilim ve Sanat Vakfı
II. Ulusal Siyaset Düşüncesi Sempozyumu
Çağdaş Siyaset Düşüncesi: Liberalizmin Ötesinde
18-19 Ekim 2024
Özet Kitapçığı

İÇİNDEKİLER

DÜZENLEME KURULU	9
BİLİM VE DANIŞMA KURULU	9
BİLİM VE SANAT VAKFI HAKKINDA.....	11
II. ULUSAL SİYASET DÜŞÜNCEİ SEMPOZYUMU	
Çağdaş Siyaset Düşüncesi: Liberalizmin Ötesinde Çağrı Metni	15
II. Ulusal Siyaset Düşüncesi Sempozyumu ÇAĞDAŞ SİYASET DÜŞÜNCEİ:	
LİBERALİZMİN ÖTESİNDE PROGRAMI 18-19 EKİM 2024.....	17

I. GÜN – 18 EKİM 2024 CUMA

I. OTURUM 11.00 – 12.15

LİBERAL KİŞİLİK VE ADALETİN SINIRLARI

OTURUM BAŞKANI: SÜLEYMAN GÜDER

1. Liberal Benlik Anlayışının Siyasal İşlevi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme	
TOLGAHAN CEYLAN	25
2. John Rawls'un Siyaset Felsefesinde Adalet ve Doğruluk MÜMİNE BERK	26
3. Michael Sandel'in Liberalizm Eleştirisi ÇAĞRI TAŞGETİREN.....	28

II. OTURUM 14.00 – 15.15

LİBERALİZMİN ÖTESİNDE ÇOK-KÜLTÜRCÜLÜK

OTURUM BAŞKANI: BİLAL ALİ KOTİL

1. Çok-kültürcü Eleştiriler Işığında Liberal Feminizmin İmkânları ve Sınırları	
RAVZA ALTUNTAŞ ÇAKIR.....	29

2. Farklılık ve Tanınma Bağlamında Liberal Çok-kültürcülüğün Sınırları ÖMER FARUK UYSAL.....	30
3. Post-Liberal Çokkültürcülük: Etno-Plüralizm MEHMET HASAN AYER.....	32

III. OTURUM 15.30 – 16.45
MUHAFAZAKÂR MİRAS VE YENİ ARAYIŞLAR
OTURUM BAŞKANI: NEDİM NOMER

1. Nurettin Topçu'nun Maarif Davası: Muhafazakâr ve Liberal Eğitim Anlayışlarını Bir Araya Getiren Bir Eğitim Vizyonu ÖMER TAŞGETİREN.....	33
2. Post-Liberal Dönemde Muhafazakârlık: Alain de Benoist'in Sağdan Devrim Arayışı HÜSEYİN ETİL	34

IV. OTURUM 17.00 – 18.15
LİBERALİZMDEN SONRA: NE, NİÇİN, NASIL?
OTURUM BAŞKANI: MUHAMMED A. AĞCAN

1. Carl Schmitt ve Alexis de Tocqueville Arasında: Politikada Kuruculuk ya da Politik Özgürlük M. ERTAN KARDEŞ.....	35
2. İnsanlarMakineler, DoğalarKültürler: Liberal Hümanist Öznenin Eleştirisi ve Yeni Materyalist Özne-siz Faillik Arayışı ORHAN HAYAL.....	36

II. GÜN -19 EKİM 2024 CUMARTESİ
V. OTURUM 10.00 – 11.15
POST-LİBERAL AVRUPA: GÖÇMENLİK, HAKLAR VE SİYASİ MEŞRUIYET
OTURUM BAŞKANI: EDİP ASAF BEKAROĞLU

1. Post-Liberal Çağda Göç Olgusunu Düşünmek: Avrupa'nın Hümanizm ile İmtihanı METİN ÖZKAN.....	38
2. Post-Liberalizmde Siyasal Meşruiyet ve İliberal Araçsallaştırma: Orta Avrupa Siyasal Elit Tutumları Üzerinden Bir Kanıt ZAFER EVMEZ.....	39
3. Miltan Demokrasi İşığında Hakları Kötüye Kullanma Yasağı: AİHM Örneği UĞUR CAN METİN.....	40

VI. OTURUM 11.30 – 12.45
İMPARATORLUKTAN EMPERYALİZME LİBERAL SİYASAL AKIL
OTURUM BAŞKANI: İSMAİL YAYLACI

1. Sekülerleş(tir)me Arzusu: Liberal İmparatorluklar Çağında Tanınmanın ve Farkın Siyaseti BİLAL ALİ KOTİL.....	42
2. Müdahalecilik ve Müdahalesizlik Arasında Liberal Siyasal Akıl: Uluslararası Müdahalenin Aracısı Olarak Kalkınma MUHAMMET SALİH KAHRAMAN.....	43
3. Liberalizm Sonrası Dünyada Nietzsche'yi Hatırlamak FATİH BAYRAM	44

VII. OTURUM 14.00 – 15.15
SİYASİ İLAHİYAT: LİBERAL, ANTİ-LİBERAL, POST-LİBERAL
OTURUM BAŞKANI: ÖMER ÇAHA

1. Liberal Protestanlık Eleştirisi Olarak Diyalektik Teoloji: Karl Barth Örneği
BEYZANUR AYBAKAN 46
2. Liberal Sivil Din Karşısında Post-Liberal Bütünleşme: Entegralizm AHMET OKUMUŞ 47
3. Karadavi ve Gannuşî'nin Siyaset Teorilerine Eleştirel Bir Bakış M. AKİF KAYAPINAR 48

VIII. OTURUM 15.30 – 17.00
LİBERALİZMİN MİLLİYET VE AİDİYETLE İMTİHANI
OTURUM BAŞKANI: ÖMER TAŞGETİREN

1. Liberalizmin Ortak Siyasi Aidiyet Sorunu CENNET USLU 49
2. Liberalizm Milliyetçiliğe Neden İhtiyaç Duyar?
Liberal Milliyetçilik Bağlamında Bir Değerlendirme İBRAHİM BULDUR 50
3. Liberal Demokrasilerde Müslüman Azınlıkların Hakları:
Eşitlik ve Özgürlük İdeallerine Ulaşmanın Zorlukları MELEK SARAL 51
4. Türkiye'de Hayvan Hakları Tartışmaları: Donaldson ve Kymlicka'nın
"Hayvan Vatandaşlığı" Kavramı Üzerinden Bir Değerlendirme AYBIKE CAN 52

PANEL 17.15 – 19.00
LİBERALİZMİN ÖTESİ: TÜRKİYE'DEN BAKIŞLAR
OTURUM BAŞKANI: AHMET OKUMUŞ
FATMAGÜL BERKTAY
FUAT KEYMAN
TANEL DEMİREL

KATILIMCILAR 54

DÜZENLEME KURULU

Ahmet Okumuş, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Muhammed A. Ağcan, İstanbul Üniversitesi

Nedim Nomer, Sabancı Üniversitesi

Ömer Taşgetiren, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Özgür Kavak, Marmara Üniversitesi

Büşra Aytekin, Bilim ve Sanat Vakfı

Havva Yılmaz, Bilim ve Sanat Vakfı

Hüseyin Etil, Bilim ve Sanat Vakfı

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Abdurrahman Atçıl, Sabancı Üniversitesi

Alim Arlı, Marmara Üniversitesi

Cüneyt Kaya, İstanbul Üniversitesi

Coşkun Çakır, İstanbul Üniversitesi

Feyzullah Yılmaz, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Gökhan Çetinsaya, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Hümeyra Özturan, Marmara Üniversitesi

İshak Arslan, Marmara Üniversitesi

İsmail Yaylacı, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Kadir Temiz, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

M. Akif Kayapınar, İstanbul Üniversitesi

Nurullah Ardıç, İstanbul Teknik Üniversitesi

Sami Erdem, Marmara Üniversitesi

Süleyman Güder, İstanbul Üniversitesi

BİLİM VE SANAT VAKFI HAKKINDA

Tarihin ve hafızanın kıvrımlarında dolaşarak üzerinde yürüdüğümüz düşünce yolunu bulmaya çalışan Bilim ve Sanat Vakfı (BİSAV), insanlığın ortak birikimini harmanlayarak bugünü inşa etmeyi kendisine amaç edinen bir sivil toplum kuruluşudur. 1986 yılında kurulan BİSAV, sahasında uzman birçok üniversite öğretim üyesi, sanatçı ve yazarın görev aldığı seminerler sayesinde Türkiye’de genç insanların mevcut bilgi paradigmalarını sorgulayabilecekleri bir tartışma ortamı yaratılmıştır. 2001 yılında Vefâdaki merkez binasına taşınmasıyla seminer ve araştırma çalışmaları çeşitlenmiş ve daha da zenginleşmiştir. Özgür, hoşgörölü bir çalışma, araştırma ve tartışma ortamı oluşturan BİSAV, evrensel, ulusal, mesleki bilgi ve düşüncelerin sorgulanması, yeniden üretilmesi, yaygınlaştırılması, insanlık yararına uygulanması yolunda çaba harcamakta, bu çaba içindeki yetenekli bilim ve düşünce insanlarına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bireyin toplumla, toplumun doğayla uyum içinde yaşadığı bir küresel sistemin imkânına inanan BİSAV, böyle bir sistemin bilgi, inanç ve estetik temellerinin özgürce araştırıldığı bir ortamı hedeflemektedir. BİSAV, bir yandan çağdaş dünya toplumunun ana dinamiklerini anlamaya, diğer yandan Türk toplumunun tarihi köklerini bulmaya ve bu kökler üzerinde sağlıklı bir geleceğin inşasına katkıda bulunmaya çalışmaktadır.

Bilginin üretimi ve organizasyonuna odaklanan BİSAV’ın seminer, araştırma, sempozyum, panel ve yayın faaliyetleri dört merkez vasıtasıyla yürütülmektedir:

Medeniyet Araştırmaları Merkezi (MAM), bilgi ve düşüncenin kadim Çin'den modern Amerika'ya kadar bütün renk ve unsurlarını derinliğine araştırırken, Türkiye Araştırmaları Merkezi (TAM), bu bağlamda tarihsel gerçekliğimizi mercek altına almaktadır. Küresel Araştırmalar Merkezi (KAM), bugünkü dünya gerçekliğini irdeleyip geleceğe dair öngörülerde bulunmaya çalışırken, Sanat Araştırmaları Merkezi (SAM) de bütün bu çabaların merkezinde bulunan insanın iç dünyasındaki estetik inceliğin inşası yolunda çalışmalar yapmayı öngörmektedir.

1988'den bugüne değin kesintisiz düzenlediği seminerlerle BİSAV, binlerce semineri geride bırakmış ve bu süre zarfında kendi alanında temayüz etmiş yüzlerce ilim insanı ve akademisyeni ağırlamıştır. Yılda iki döneme yayılan güz ve bahar seminerleri 2025 Bahar Dönemi seminerleriyle 71. dönemine hazırlanmaktadır. Her dönemde bine yakın yeni katılımcının takip ettiği bu seminerler, iktisat ve işletme, karşılaştırmalı medeniyet çalışmaları, sanat ve edebiyat, sosyal bilimler ve felsefe, uluslararası ilişkiler ve Türkiye araştırmaları ana başlıkları altında toplanmaktadır.

İnsanın anlam ve değer dünyasına yatırım yapan BİSAV'ın önemli faaliyet alanlarından biri olan sempozyumlar, dört başlık altında düzenlenmektedir. Şimdiye değin 4 uluslararası, 8 ulusal, 12 ihtisas, 29 öğrenci sempozyumu, 5 kolokyum düzenlenmiştir. Uluslararası sempozyumlardan *Klasîgi Yeniden Düşünmek*, insanlığın ortak tecrübe alanını şekillendiren, farklı düşünce iklimleri arasında köprüler kuran klasikleri, dünü, bugünü ve yarınıyla incelerken *Medeniyetler ve Dünya Düzenleri* sempozyumu, daha adil ve haktanır bir dünyanın/düzenin imkânını soruşturan farklı iklimlerin mensuplarını buluşturmuştur. Ulusal sempozyumlar arasında *İstanbul: Şehir ve Medeniyet*, *Vefa Semti: Dünü, Bugünü, Yarını*, *Uzun Sürmüş Bir Akşam: Ölümünün 50. Yıldönümünde Yahya Kemal Beyath*, *Osmanlı Taşrasında İkinci Meşrutiyet*; ihtisas sempozyumları arasında da *Küreselleşme*, *Doğa Felsefesi*, *Harf Harf Kadınlar* anılabilir.

BİSAV, araştırma merkezleri bünyesinde pek çok panele de ev sahipliği yapmaktadır: *Görünmeyen Umman: 70. Ölüm Yıldönümünde Ahmet Avni Konuk*, *Bilmek İçin Okumak: 50. Ölüm Yıldönümünde İbnülemin Mahmut Kemal İnal*, *Kurtuluşun İki Yüzü: Hakikat ve Siyaset: 350. Ölüm Yıldönümünde Kâtip Çelebi*, *Babasının Kızı: 70. Ölüm Yıldönümünde Fatma Aliye*, *Mimar Sinan'ı Yorumlamak*, *Göge Bakan Adam: 420. Ölüm Yıldönümünde Takıyüddin Raşid*, *Ekonomide Kriz Tartışmaları ve 2008'den Beklentiler*, *Bir Garip Yolcu: Hasan Aycın*, *Çocuk ve Sanat Buluşması*, *Çocuk Edebiyatı* bu panellerden bir bazılarıdır.

Bunlarla beraber *Vefatının 90. Yılında II. Abdülhamid, Zeydilik, Osmanlı'da Fetva ve Fetva Mecmuaları* başlığı altındaki kolokyumlarla BİSAV, araştırmalarını bu dönem ve konular üzerine teksif eden yerli ve yabancı ilim adamlarını bir araya getirmiştir. Bunun yanı sıra BİSAV, *Endülü'sü Anlamak, Bosna'yı Hatırlamak* gibi kapsamlı özel etkinliklere de ev sahipliği yapmıştır.

Büyük ekonomilerin, yıkılmaz zannedilen kalelerin çalkalandığı ve gündemin reklam panoları gibi değiştiği dünyamızda, en sahici ve en kalıcı tarafımıza seslenen BİSAV dört süreli yayına sahiptir. 1996'dan beri yılda iki defa yayınlanan ve hakemli bir dergi olan *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* karşılaştırmalı ve disiplinlerarası bir yaklaşımı benimseyerek bir yandan yerleşik gelenek(ler)le hesaplaşma, diğer yandan kendi özgün geleneğimizi ihyâ etme arayışındadır. Bugüne değin 42 sayısı yayınlanan *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)* literatüre ilişkin değerlendirme ve tanıtımlar çerçevesinde gelecek yazılara hakem raporlarını dikkate alarak yer vermektedir. İlk sayısı Mart 2003'te yayınlanan dergi, her sayısında ele aldığı konu ile ilgili kapsamlı birkaç yazıdan sonra konunun alt alanları ile ilgili değerlendirme yazılarını ve yine konuyla ilgili bir röportajı, klasik veya güncel bazı kitap ve tezlerin, kurum, dergi ve kongrelerin tanıtımlarını içermektedir. Vakıfta yapılan tartışmalı toplantıların, konferans, söyleşi ve seminer sunumlarının bant çözümleri de *Notlar* serisinde yayınlanmaktadır.

Osmanlı Medeniyeti, İstanbul Şehir ve Medeniyet, İslam ve Klasik, Medeniyet ve Klasik, Sanat ve Klasik, Harf Harf Kadınlar, Türkiye'de/Türkçe Felsefe Üzerine Konuşmalar adlı çalışmalar ise araştırma merkezlerinin yaptığı faaliyetlerin kitaplaşmış şekline verilebilecek örneklerdendir. Yine *Medeniyetler ve Dünya Düzenleri* başlıklı uluslararası sempozyumda sunulan tebliğler arasından seçilen makalelerin yer aldığı *Civilizations and World Orders: Perspectives from History, Philosophy and International Relations* başlıklı kitap Nova Publisher Science Yayınları arasından çıkmıştır.

BİSAV'ın kütüphane koleksiyonu, genel koleksiyon, süreli yayınlar, başvuru yayınları, tez, nadir kitaplar ve arşiv koleksiyonu olmak üzere zengin bir içeriğe sahiptir. Felsefe, din, sosyal bilimler, doğa bilimleri, teknoloji, sanat-edebiyat, tarih, ekonomi, siyasal bölümlerinde tüm disiplinlerden oluşan yayınlar mevcuttur. 100'e yakın güncel süreli yerli ve yabancı yayın takip edilmektedir. Ayrıca kütüphanenin film, belgesel, müzik içerikli görsel-işitsel arşivi de bulunmaktadır. Seyfettin Manisalıgil, Mehmet Serhan Tayşi, Ahmet Davutoğlu, Aslan Pulathaneli, Halil İbrahim Şener,

Ali Aliođlu ve Abdusselam Erzen'in özel koleksiyonları da kütüphanede mevcuttur. Bu özel araştırma kütüphanesinde kullanıcılar vakfin web sayfasından ve kütüphanedeki bilgisayarlardan tarama yapabilmekte ve açık raf sistemiyle kaynaklara kolaylıkla ulaşabilmektedir.

Yaklaşık 40 yıldır bilim, kültür ve sanat alanlarındaki faaliyetleriyle BSV, Türkiye'nin kültür birikimine katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Binlerce seminer ve yuvarlak masa toplantısı, onlarca sempozyum, panel ve sergi, hatırı sayılır sayıdaki yayınları ile bunu ortaya koymaktadır.

II. ULUSAL SİYASET DÜŞÜNÇESİ SEMPOZYUMU

Çağdaş Siyaset Düşüncesi: Liberalizmin Ötesinde Çağrı Metni

Liberalizm çağdaş siyaset düşüncesinin hâlâ en etkili ve hâkim düşünce çizgisi olarak kabul edilse de liberalizme meydan okuyan, ona alternatif oluşturma iddiasındaki düşünsel girişimler uzun zamandır kamusal ve akademik gündemde belirli bir yer edinmiş görünüyorlar. Bu girişimlerin bir kısmı tam bir fikri çerçeve sunmaktan çok belirli sezgilerin geliştirilmesinden ibaret olsalar da liberalizmden ayrılan yönleri daha belirgin ve daha iyi tarif edilmiş siyasi düşünce çizgilerinin olduğu da inkâr edilemez. Diğer taraftan, liberalizmin ötesini arayan düşünsel gayretler, liberal fikriyatı da kendini yenilemeye, karşıtlarına yanıt vermeye zorlamaktadır. Liberal düşünceyle hesaplaşma arayışları liberal fikir ve pratiklerin çağdaş toplumlarda kazandığı derinliği, iddialı yönlerini ve kendilerini yeniden üretme becerilerini göz ardı ederek ilerleyemezler.

İlki geçen yıl “karşılaştırmalı siyaset düşüncesi” temasıyla düzenlenen Ulusal Siyaset Düşüncesi Sempozyumu’nun ikincisinde, liberalizm içi çağdaş tartışmalar ve liberal olmayan, liberalizme karşıt ya da ondan ayrılan siyasi düşünceler konu edilecektir. Amaç, liberalizm eleştirilerinin imkân ve sınırlılıklarını, farklı düşünce gelenek ve kaynaklarında liberalizmi tashih ya da aşma çabalarını ve özellikle çağdaş

siyaset düşüncesinde post-liberal gündemleri, liberalizmin günümüz toplumları için önemini ve kendini yenileme gücünü ihmal etmeden etraflıca soruşturmak.

Bu amaçla sempozyumda, bunlarla sınırlı olmamakla birlikte, aşağıdaki sorun ve konulara odaklanılacaktır:

- Liberal siyasi düşüncenin güncel durumu
- Liberal adalet ve özgürlük anlayışlarının sınırları
- Liberalizm ve siyasi gerçekçilik sorunu
- Post-liberal gündem ve sorunsallar
- Post-liberal demokrasi düşünceleri
- Yerelci, cemaatçi, özyönetimci düşünceler
- Cumhuriyetçilik, yeni-cumhuriyetçilik
- Eko-sosyalizm ve kalkınmacı fikriyatın eleştirisi
- Muhafazakarlığın yeni yüzleri, çizgileri...
- Meritokrasi ve demokrasi tartışmaları
- Liberalizmin sınır hatları: Soğuk Savaş liberalizmi, muhafazakâr liberallik, çokkültürcülük...
- Doğal hukukta yeni arayışlar
- İnsan haklarında liberal ve post-liberal söylemler
- Siyasi ilahiyat: liberal, anti-liberal, post-liberal
- Yahudi, Hristiyan ve İslam düşüncesinde post-liberal tema ve arayışlar
- Konfüçyüsçü düşünce ve post-liberal yaklaşımlar
- Liberalizm, post-liberalizm, din ve sekülerlik
- Eleştirel teori, post-Marksizm, post-yapısalcılık, post-kolonyal düşünceler
- Yeşil siyaset, dijitalleşme ve yeni teknolojiler, insan sonrası düşünce ve siyaset
- Uluslararası siyasi teoride post-liberal çizgiler
- Post-liberal yaklaşımlar karşısında liberal yanıt ve savunular
- Türkiye'de siyaset düşüncesinin güncel durumu ve post-liberal düşünce

Küresel Araştırmalar Merkezi ile Medeniyet Araştırmaları Merkezi tarafından planlanan ve 18-19 Ekim 2024 tarihinde Bilim ve Sanat Vakfı'nda gerçekleşecek olan bu sempozyum, konuyla ilgilenen tüm akademisyenleri, bağımsız araştırmacıları ve öğrencileri bir araya getirerek, siyaset düşüncesi alanındaki farklı bilgi, deneyim ve bakış açılarını ele almayı hedeflemektedir.

II. Ulusal Siyaset Düşüncesi Sempozyumu
ÇAĞDAŞ SİYASET DÜŞÜNCESİ:
LIBERALİZMİN ÖTESİNDE PROGRAMI
18-19 EKİM 2024

I. GÜN 18 EKİM 2024 CUMA

Açılış ve Kayıt 10.00-11.00

I. Oturum 11.00-12.15

Liberal Kişilik ve Adaletin Sınırları

OTURUM BAŞKANI: SÜLEYMAN GÜDER

- Tolgahan Ceylan:** Liberal Benlik Anlayışının Siyasal İşlevi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme
- Mümine Berk:** John Rawls'un Siyaset Felsefesinde Adalet ve Doğruluk
- Çağrı Taşgetiren:** Michael Sandel'in Liberalizm Eleştirisi

ARA 12.15-14.00

II. Oturum 14.00-15.15

Liberalizmin Ötesinde Çok-kültürcülük

OTURUM BAŞKANI: BİLAL ALİ KOTİL

- Ravza Altuntaş Çakır:** Çokkültürcü Eleştiriler Işığında Liberal Feminizmin İmkânları ve Sınırları
- Ömer Faruk Uysal:** Farklılık ve Tanınma Bağlamında Liberal Çokkültürcülüğün Sınırları
- Mehmet Hasan Ayer:** Post-Liberal Çokkültürcülük: Etno-Plüralizm

ARA 15.15-15.30

III. OTURUM 15.30-16.45

Muhafazakâr Miras ve Yeni Arayışlar

OTURUM BAŞKANI: NEDİM NOMER

- Ömer Taşgetiren:** Nurettin Topçu'nun *Maarif Davası*: Muhafazakâr ve Liberal Eğitim Anlayışlarını Bir Araya Getiren Bir Eğitim Vizyonu
- Hüseyin Etil:** Post-Liberal Dönemde Muhafazakârlık: Alain de Benoist'in Sağdan Devrim Arayışı

ARA 16.45-17.00

IV. OTURUM 17.00-18.15

Liberalizmden Sonra: Ne, Niçin, Nasıl?

OTURUM BAŞKANI: MUHAMMED A. AĞCAN

- **M. Ertan Kardeş:** Carl Schmitt ve Alexis de Tocqueville Arasında: Politikada Kuruculuk ya da Politik Özgürlük
- **Orhan Hayal:** İnsanlar, Makineler, Doğalar, Kültürler: Liberal Hümanist Öznenin Eleştirisi ve Yeni Materyalist Özne-siz Faillik Arayışı

II. GÜN 19 EKİM CUMARTESİ

V. OTURUM 10.00-11.15

Post-Liberal Avrupa: Göçmenlik, Haklar ve Siyasi Meşruiyet

OTURUM BAŞKANI: EDİP ASAF BEKAROĞLU

- **Metin Özkan:** Post-Liberal Çağda Göç Olgusunu Düşünmek: Avrupa'nın Hümanizm ile İmtihanı
- **Zafer Evmez:** Post-Liberalizmde Siyasal Meşruiyet ve İlliberal Araçsallaştırma: Orta Avrupa Siyasal Elit Tutumları Üzerinden Bir Kanıt
- **Uğur Can Metin:** Militan Demokrasi Işığında Hakları Kötüye Kullanma Yasağı: AİHM Örneği

ARA 11.15-11.30

VI. OTURUM 11.30-12.45

İmparatorluktan Emperyalizme Liberal Siyasal Akıl

OTURUM BAŞKANI: İSMAİL YAYLACI

- **Bilal Ali Kotil:** Sekülerleş(tir)me Arzusu: Liberal İmparatorluklar Çağında Tanınmanın ve Farkın Siyaseti
- **Muhammet Salih Kahraman:** Müdahalecilik ve Müdahalesizlik Arasında Liberal Siyasal Akıl: Ulusaşırı Müdahalenin Aracısı Olarak Kalkınma
- **Fatih Bayram:** Liberalizm Sonrası Dünyada Nietzsche'yi Hatırlamak

ARA 12.45-14.00

VII. OTURUM 14.00-15.15

Siyasi İlahiyat: Liberal, Anti-Liberal, Post-Liberal

OTURUM BAŞKANI: ÖMER ÇAHA

- **Beyzanur Aybakan:** Liberal Protestanlık Eleştirisi Olarak Diyalektik Teoloji: Karl Barth Örneği
- **Ahmet Okumuş:** Liberal Sivil Din Karşısında Post-Liberal Bütünleşme: Entegralizm
- **M. Akif Kayapınar:** Karadavi ve Gannuşi'nin Siyaset Teorilerine Eleştirel Bir Bakış

ARA 15.15-15.30

VIII. OTURUM 15.30-17.00

Liberalizmin Milliyet ve Aidiyetle İmtihanı

OTURUM BAŞKANI: ÖMER TAŞGETİREN

- **Cennet Uslu:** Liberalizmin Ortak Siyasi Aidiyet Sorunu
- **İbrahim Buldur:** Liberalizm Milliyetçiliğe Neden İhtiyaç Duyar? Liberal Milliyetçilik Bağlamında Bir Değerlendirme
- **Melek Saral:** Liberal Demokrasilerde Müslüman Azınlıkların Hakları: Eşitlik ve Özgürlük İdeallerine Ulaşmanın Zorlukları
- **Aybike Can:** Türkiye'de Hayvan Hakları Tartışmaları: Donaldson ve Kymlicka'nın "Hayvan Vatandaşlığı" Kavramı Üzerinden Bir Değerlendirme

ARA 17.00-17.15

PANEL 17.15-19.00

LIBERALİZMİN ÖTESİ: TÜRKİYE'DEN BAKIŞLAR

OTURUM BAŞKANI: AHMET OKUMUŞ

Fatmagül Berktay

Fuat Keyman

Tanel Demirel

II. ULUSAL SİYASET DÜŞÜNCEİ SEMPOZYUMU
ÇAĞDAŞ SİYASET DÜŞÜNCEİ:
LİBERALİZMİN ÖTESİNDE
TEBLİĞ ÖZETLERİ

I. GÜN – 18 EKİM 2024 CUMA

I. OTURUM 11.00 – 12.15

LİBERAL KİŞİLİK VE ADALETİN SINIRLARI

OTURUM BAŞKANI: SÜLEYMAN GÜDER

1. Liberal Benlik Anlayışının Siyasal İşlevi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme

TOLGAHAN CEYLAN

Liberalizme yöneltilen önemli eleştirilerden birisi onun “farklılıklar” karşısında duyarsız olduğudur. Özellikle post-modern, feminist ve cemaatçi düşünürler liberalizmi bu yönde eleştirirler. Onlara göre liberalizmin birey anlayışı toplumdan ya da kültürden soyut bir benlik anlayışını kabul eder. Bu benlik anlayışı, bireyin kendi hak, sorumluluk ve çıkarlarının farkında olduğu ve aynı zamanda kendi iyi hayat tarzını kendisi seçebilen bir iradeye sahip olduğu gibi varsayımlar üzerine kuruludur. Farklı teorik/düşünsel geleneklerden gelseler de liberalizmin eleştirmenleri öncelikli olarak onun bahsi geçen benlik anlayışını sorgularlar. Benliğin kültür dolayımıyla keşfedildiği ya da kendilik üzerine çalışarak yaşam boyunca özenle inşa edildiği ya da kamusal ve gündelik hayatta diyalojik ilişkilerle inşa edildiği gibi farklı görüşleri dile getirirler. Bu bağlamda benlik ile kimlik arasında yakın bir irtibat kurular ve belirli bir kimliğin kuruluşuna yönelik alternatif açıklamalar geliştirirler.

Liberal benlik anlayışını sorgulayanlar eleştirilerini sadece liberal benliğin varsayımsal doğasıyla sınırlamazlar, ilgili benlik anlayışının siyasal sonuçlarıyla da ilgilenirler. Liberalizmin verili, doğal ve ideal bir şeymiş gibi sunduğu birey anlayışının en iyi ihtimalle farklılıkları yok sayan bir siyasal tasavvura bağlandığına dikkat çekerler. Onlara göre böyle bir siyasal tasavvur farklı olanı farklılıklarından dolayı ötekileştiren, sosyo-politik hayattan dışlayan bir siyasallıkla sonuçlanabilir. Daha uç noktalarında ise farklılıklara karşı baskı ve şiddet üretmenin zeminini oluşturabilir.

Bu nedenle eleştiriler öncelikle liberal evrenselciliğe yöneltilir. Liberal evrenselciliğin birey dışındaki (sınıf, statü ve kimlik gibi) siyasal özne kategorilerini siyasetin dışında bir yerlerde konumlandırması sorgulanır ve bu durum sistematik adaletsizliğin kaynağı olarak değerlendirilir. Bu nedenle yeniden dağıtım ve tanınma gibi politikaların sadece birey düzeyinde değil belirli kültürel topluluklar ya da gruplar gibi kolektif düzeyler için de gündeme alınmasını önerirler. Bu sayede liberal evrenselci siyasal tasavvurun ötesine geçmeye çalışırlar.

Bu görüş, her ne kadar liberal birey/benlik anlayışının siyasal işlevinin farkında olsa da bu farkındalık belirli bir düzeyle kayıtlı ve sınırlıdır. Başka bir deyişle liberal birey/benlik anlayışının bir tür iktidar ilişkileri dolayımının somut halini temsil ettiğini yeterince algılayamaz. Böyle bir algı düzeyinde ise bir nevi telafi edici (statüsel, ekonomik) ya da iyileştirici (psikolojik) taleplerle farklılığa alan açmaya çabalar. Oysaki liberal birey/benlik anlayışı özgün bir siyasal kimlik olarak düşünülmelidir. Bu haliyle söylemsel bir bağlama (sisteme) yani iktidar ilişkilerine yerleşiktir. Sonuç olarak liberal birey/benlik anlayışı söylemsel/siyasal bir kimlik olarak anlaşılardan farklılıklara sahici bir alan açmak mümkün görünmemektedir. Zira farklılığın kendi farklılığını ancak liberal bireyi referans olarak fark ettiği söylemsel koşullarda hegemonik özne liberal birey/benlik olmaya devam edecektir. Bu bağlamda farklılıklara alan açabilmek için öncelikle liberal birey/benlik anlayışını bir tür kimlik olarak üreten söylem sisteminin nasıl işlediği ifşa edilmelidir. Ancak bu sayede bu söylem sistemini yerinden edebilecek hegemonik bir söylem sisteminin mahiyeti ve nasıl inşa edilebileceği gibi konular üzerine düşünülebilir. Bu söylemde iktidar ilişkilerinin liberal bir benliğe sahip olanlar (ya da olmayı arzulayanlar) ile olmayanlar (ya da olmayı arzulamayanlar) arasında gerçekleştiği, biz ve öteki ayrımının böyle bir karşıtlık üzerinden kurulduğu gibi bir yerden hareket etmek ufuk açıcı tartışmalara yol açabilir.

2. John Rawls'un Siyaset Felsefesinde Adalet ve Doğruluk

MÜMİNE BERK

Rawls, siyaset felsefesinde objektif doğrulukla ilgili tartışmaların göbeğinde kalmış bir filozoftur. Ayrıca Anglo-Sakson siyaset dünyasında ortak iyi olarak faydacılık kuramının hakimiyetinden rahatsızdır. O, toplumun düzenlenmesinde hem faydacılığa alternatif sistematik bir ortak iyi anlayışına ulaşmak hem de doğrulukla ilgili tartışmalara dahil olmadan iyi anlayışlarının doğruluk iddiasıyla çatıştığı bir

çoğulluk içinde siyaset felsefesini yeniden tanımlamak istemiştir. Bunu yapmak üzere yeni bir siyaset felsefesi anlayışı geliştirmiş ve buna siyasal liberalizm adını vermiştir. Bu siyaset felsefesi anlayışı, liberalizmin değerlerine dayanarak siyaseti yeniden düşünmeyi salık verir. Buna göre siyasal liberalizm, çoğulculuktan kaynaklanan çatışmayı yönetebilecek ve faydacılıktan daha üstün bir ortak iyi zemininde bunu sağlayabilecek bir siyasal anlayış sunmayı hedefler.

Rawls uzlaşmayı sağlama görevi edinerek siyasal liberalizmi tarafsız bir konumda görmek ister. Bu nedenle siyasal liberalizmi kendine dayanan özerk bir siyaset felsefesi geliştirmenin yolunu arar. Bu da onu felsefesi açısından bazı sınırlamalar yapmaya sevk eder. Öncelikle siyasal olan ve olmayan şeklinde bir ayırımı bulunur. Sonrasında ise siyasal liberalizmin kendine dayanması açısından kendisinin de içinde yaşadığı mevcut anayasal demokratik rejimi ve değerler olarak liberalizmi esas almaktadır. Siyaset felsefesinin sorunu halihazırda böyle olan bir toplumun kalıcı istikrarı meselesidir.

İstikrar, toplumdaki toplumun siyasi varlığını ilgilendiren konularda işbirliğini engelleyecek hale getirecek çatışmaların engellenmesini vaad eder. Rawls toplumsal iş birliğinin kesintiye uğramasına engel olacak ortak zemini, hakkaniyet olarak, adalet anlayışı olarak vaz eder. Fakat o, adalet kavramında da sınırlamaya gitmektedir. Öncelikle adalet, yalnızca siyasal alan ile daraltılmış bir ahlakiliği ifade eder. Aynı zamanda adalet, zaten daraltılmış belli bir toplumun üyeleri tarafından ilkelere belirlendiği bir sözleşmedir. Üstelik bu sözleşmenin kendisinin adil olduğuna dair tek ölçüt sözleşmeyi ortaya çıkaran tüm bireylerin liberal değerler olan özgürlük ve eşitliğin dikkate alındığı, kişisel menfaatlerin askıya alınmasını sağlayacak özel bir durumun varsayılmasıdır. Yani cahiliyet peçesi ile başlangıç durumu varsayımı, siyasal olarak ortak iyiyi belirlerken şartları itibariyle adildirler. İşte bu adil şartın sonucunda çıkan ilkeler, siyasal adalet anlayışının temellerini ortaya çıkarır. Bu durumda adalet, belli özelliklerde bir toplumun, belli vasıflardaki üyelerinin, belli koşullar altında varsayımsal olarak ortak iyiyi belirleme ve ona göre siyasal alanına müdahale edilmesini tanımasını ifade eder.

Öte yandan Rawls, bu ortak iyiyi belirleyen toplumun çatışan çoğulluğunu kabul etmek ister. Dolayısıyla bu çoğulluğa rağmen ortak iyi anlayışının olabileceğini iddia edebilmek için makuliyet kriterinden yararlanır. Makuliyet, ortak bir doğru anlayışının olmasını istemek ve bu uğurda kendi kapsamlı doktrinlerindeki iyi anlayışının doğruluk iddiasından vazgeçmeyi gerektirmektedir. Makul insanlardan oluşan

bir toplumda Rawls, hem ortak bir adalet anlayışının oluşmasına doğal olarak katkı sunulacağını hem de insanların doğal olarak bu ilkelere doğan adalet anlayışının otoritesini kabul edeceğini düşünmektedir. Buna rağmen çatışmaların olacağını kabul etmekte, ancak “makul” çatışmaların siyasal toplumun iş birliğine zarar veremeyecek şekilde yönetilebileceğini varsaymaktadır. Bu şekilde düzenlenmiş ve karşılıklı tanınmış bir toplumda hakkaniyet olarak adalet anlayışı adil bir istikrar sağladığı gibi siyasal gücün meşruiyetini de sağlar.

Sonuç olarak Rawls, ulaşmak istediği hedefleri sağlayan siyasal anlayış için pek çok konu ve kavramda sınırlamalara gitmek zorunda kalmıştır. Ancak öne sürdüğü adalet anlayışının varlığı ve gerçekten işe yaradığı, yalnızca bir varsayımdır. Gerçekte toplum, onun tanımıyla makul olan ve olmayan şeklinde karışık bir hüviyettir. Dolayısıyla varsayımsal bir anlayışa göre baştan kişilerin makul ve gayrimakul olarak ayırlamayacağı açıktır. “Rawls’un siyaset felsefesi bir kalıcı istikrarı başaramıyorsa o halde siyasal gücün meşruiyeti de sorun olarak kalır. Yani Rawls liberal değerler uğruna çatışma, iktidar, egemenlik gibi siyasal kavramlardan kaçınarak doğrulukla ilgili çatışmalardan uzak durmak istese de siyasal iktidarın meşruiyeti sorunuyla karşı karşıyadır.

3. Michael Sandel’in Liberalizm Eleştirisi

ÇAĞRI TAŞGETİREN

Michael Sandel, “liberalizmin komüniteryen eleştirisi” başlıklı tartışmada ismi geçen, *Liberalism and Limits of Justice* adlı eseriyle özelde John Rawls’a genelde liberalizme yönelik eleştiriler getiren çağdaş siyaset felsefesindeki önemli isimlerden birisidir. Komüniteryen eleştirinin temel tezi siyasi analizin merkezine bireyi alan liberalizmin insanın toplumsallık boyutunu ihmal edişi ve bunun doğurduğu problemlerdir. Sandel’in komüniteryen çizgiyle bulunduğu ve ayrıştığı yerler vardır. Sandel, her şartta bireyin temel haklarının muhafaza edilmesi konusundaki liberal kaygıyı paylaşır ve toplumsal teleolojilerin bunun önünde bir risk barındırdığını kabul eder. Komüniteryanizmden majoriteryanizm anlaşılıyorsa, Sandel buna karşıdır. Ancak Rawls’un *A Theory of Justice*’da ifade ettiği *hakkın, iyiden önce gelmesi* ve benliğin gayelerden önce gelmesi yaklaşımına da itirazlarda bulunur. Böylesi bir tavır ona göre oldukça soyut bir benlik anlayışı ve değerler planında bir boşluk ortaya çıkarır.

Sandel Rawls’un çizdiği benlik tasavvurunu “yükümlülüğü olmayan benlik” (unencumbered self) şeklinde tanımlar. Ona göre benliğin teşekkülünde tarihsel,

toplumsal, kültürel şartların etkisi vardır. Örneğin kültürel ya da dini alanda bir talep liberal çizgi açısından herhangi seçim gibi telakki edilebilir. Oysa o kişi açısından varoluşsal önemde bir değere sahip olabilir. Diğer itiraz liberal nötrlük adına bütün değerleri paranteze almanın, toplumsal, kültürel, ahlaki planda bir boşluk doğuracağıdır. Nötrlük özellikle ahlaki, kültürel, etnik boyutu olan meselelerde imkânsızdır. Çünkü burada değer planında bir seçim konusudur. Sandel, özellikle sosyal-siyasal alanda pratik hayattan örneklerle konuyu tartışır. Kürtaj, eşcinsel evlilik, taşıyıcı annelik, finansal alanda etik sorunlar, anadilde eğitim, din merkezli talepler, Sandel'in verdiği örnekler arasındadır. Bu örneklerde farklı ahlaki ilkelerden yola çıkılarak farklı sonuçlara varılabilir. Birini, diğerine neden tercih ettiğimizi haklı çıkarmak bir kriter bulunamaz. Yani nötr olmak imkânsızdır.

Sandel buradan yola çıkarak liberal yaklaşımın bunları görmezden gelmek yerine tartışmasını ister. Sandel'in yaklaşımı liberalizme alternatif bir siyasal çizgi olmayıp ortaya çıkan değer boşluğuna işaret etmek, toplumsal planda *değerin* ve *telo-*sun önemine dikkat çekmektir. Sandel'in itirazları yankı bulmuş, "liberalizmde gaye ve erdem sorunu" başlıklı pek çok tartışmaya da zemin hazırlamıştır.

II. OTURUM 14.00 – 15.15

LİBERALİZMİN ÖTESİNDE ÇOK-KÜLTÜRCÜLÜK

OTURUM BAŞKANI: BİLAL ALİ KOTİL

1. Çok-kültürcü Eleştiriler Işığında Liberal Feminizmin İmkânları ve Sınırları

RAVZA ALTUNTAŞ ÇAKIR

Bu tebliğ, kadınların çok boyutlu kimliklerini ve kültürel bağlamlarını merkeze alan çok-kültürcü feminist perspektifi derinlemesine incelemektedir. Üçüncü dalga feminizmin ve çokkültürcülük teorisinin kesiştiği noktada ortaya çıkan bu perspektif, evrenselci liberal feminizmin tek tip kadın modeliyle kültürel bağlamın ve azınlık gruplara mensup kadınların özgün deneyimlerinin önemini göz ardı ettiğini savunur. Çok-kültürcü feminizm, kadınların hem bireysel haklarını hem de kültürel kimliklerini koruyarak kendilerini (yeniden) tanımlamalarına ve özgürleşmelerine olanak tanıyan, kadın hakları ve grup aidiyeti arasında adil bir denge kurmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Çok-kültürcü feminizmin önde gelen isimlerinden biri olan Ayelet Shachar'ın geliştirdiği “dönüştürücü uyum” kavramı, kültürel çeşitliliği koruyan kadınların eşitlikçi bir yaşam sürmesini hedefler. Bu kavramsal çerçeve, yargı ve kamusal hizmetler alanında devlet ve grup otoriteleri arasında yetki paylaşımına dayalı bir yapı önererek, kadınların güçlenmesi ve haklarının gerçekleşmesi için kapsamlı bir perspektif sunar. Çalışma, çok-kültürcü feminizmin, özellikle Shachar'ın katkılarıyla, din ve devlet ilişkilerini yeniden düşünerek daha kapsayıcı ve adil bir toplum inşası için önemli bir kavramsal çerçeve sunduğunu ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine yeni bir bakış açısı getirdiğini incelemektedir.

2. Farklılık ve Tanınma Bağlamında Liberal Çok-kültürcülüğün Sınırları

ÖMER FARUK UYSAL

Çağdaş siyaset felsefesi literatüründe ABD’li akademisyen, entelektüel ve düşünürlerin başını çektiği bir liberalizm yorumunun yaygınlık kazandığı görülür. Buna göre bireysel haklar kolektif amaç ve hedefler karşısında daima öncelikli olarak ele alınmalı, kamu politikaları belirlenirken de bu husus göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim bu görüşün en etkili temsilcilerinden biri olan Ronald Dworkin’e göre

liberal toplum, tabiatı itibariyle, farklı iyi hayat yorumları karşısında tarafsız bir tavır sergileyen ve dünya görüşleri ne kadar farklılaşsa da bütün insanlara eşit haysiyet atfeden bir yapıdır. Eğer belirli bir insan grubunun iyi hayat anlayışı kamusal yaşama hâkim olacak olursa diğerlerinin haysiyeti zedelenebilir, diye düşünülür. İşte bu sebeple liberal toplumlarda siyaset yapıcılar iyi hayat konusunda belirli bir anlayışı kamu politikası düzeyinde benimsememeli, devletin yalnızca her bir vatandaşla eşit muamelede bulunulmasının temin edilmesiyle yetinilmelidir.

Ne var ki, liberalizme ilişkin bu yorumun uygulamaya alınması, birçok problemi (ve dolayısıyla eleştirileri) beraberinde getirmiştir. Aslına bakılacak olursa, liberalizmin kendisine izafe ettiği farklı iyi hayat anlayışlarının üstünde konumlanan hakem tavrı öteden beri eleştirilegelmiştir. Ancak burada, farklılık ve tanınma bağlamında, liberal çokkültürcülük söyleminin kendisiyle çelişiyor olması söz konusudur ve bu durum liberalizme yönelik eleştirilere yeni bir boyut katar. İlk bakışta daha önceki eleştirilerin tekrarı gibi görünen bu eleştirilerden en dikkat çekicisi, bu liberalizm yorumunun, liberal toplumlarda belirli iyi hayat anlayışları etrafında öbeklenen çeşitli kültürel toplulukların farklılıklarını -en iyimser yorumla- ihmal ettiği, fakat maalesef kimi durumlardaysa bu farklılıkları bir anlamda dolaylı bir homojenleştirmeye tabi tutarak tektipleştirdiğidir. Zira liberal siyasetin vatandaşlardan beklediği *usuli* (procedural) bağlanma ilişkisi, söz konusu vatandaşların mensubiyet duydukları kültürel topluluklarla kurdukları *tözsel* (substantive) bağlanma ilişkisiyle karşı karşıya geldiğinde doğacak gerilim alanına ilişkin tatmin edici bir çözüm öngörülmemiştir. Böylece farklılıkların tanınması veya kültürel çoğulculuk söylemsel düzeyde kalmış olur.

Kanadalı düşünür Charles Taylor, bu meseleyi, ülkesinin Fransızca konuşulan Quebec eyaleti hükümetlerinin Fransız kültürünü yaşatma arzusuna yönelik politikalarından yola çıkarak sorunsallaştırır. Ona göre, yalnızca Quebec'liler değil, onlar gibi belirli ortak amaçlar etrafında toplanan çeşitli toplulukların farklılıklarını tanıyacak bir liberalizm modeli mümkündür. Taylor'ı şerh eden Michael Walzer bu tartışmalarda açığa çıkan iki farklı liberalizm modelini şöyle hülasa eder: Liberalizm 1 = Bireysel haklar + tarafsız devlet (yani vatandaşların özgürlüğü, güvenliği ve refahı dışında herhangi bir kültürel veya dini hedefi olmayan devlet). Liberalizm 2 = Belirli bir ulusun, kültürün veya dinin amaçlarına kendini adayan bir devlet + vatandaşların temel haklarının korunması. Taylor kendisinin de tercih ettiği ikinci liberalizm versiyonunun da çeşitli sorunlar doğurma potansiyeli olduğunu kabul

etmekle beraber en azından liberalizme yöneltilen tektipleştirme suçlamasını ortadan kaldıracığını savunur.

Bu tebliğde, bizzat Taylor'ın kendisinin vermiş olduğu Selman Rüşdi örneğinden yola çıkılarak liberal çokkültürcülük idealinin söylemsel düzeyde kalmaya mahkûm olduğu; çünkü yine Taylor'ın da belirttiği üzere liberalizmin farklı kültürlerin buluşma noktası değil, belirli bir kültürün dışavurumu olduğu savunulacaktır. Ayrıca Taylor'ın "liberalizmin kendisi için savaş veren bir inanç" olduğu yönündeki tespitinin oldukça önemli olduğuna dikkat çekilecek ve tam da bunun -yani liberalizmin bizatihi bir inanç olmasının- liberal çokkültürcülüğün önündeki en büyük engel olduğu ortaya konulacaktır. Tebliğin bir diğer iddiası, günümüzde küresel çapta yükselişe geçen aşırı sağ eğilimlerin, liberalizmin farklılıkların gerçekten dikkate alınmadığı romantik tanınma girişimleriyle ilişkisinin incelenmesinin faydalı olabileceğidir.

3. Post-Liberal Çokkültürcülük: Etno-Plüralizm

MEHMET HASAN AYER

Post-liberal radikal sağ tahayyülün önemli bir unsuru olarak etno-plüralizm, her kültürün eşsiz bir tabiata sahip olduğunu ve etno-kültürel/ulusal/dilsel grupların kültürel karakterinin korunmaya ve saygıya mazhar olduğu görüşünü dile getiren bir teorik çerçevedir. Öte yandan, bu çerçeve ilk etapta kültürel gruplara yönelik bir ilgiyi resmediyor gibi gözükse de etno-plüralizm farklı kültürlerin aynı siyasi topluluk çatısı altında karışmaması gerektiği fikrini salık veren bir etnik tikelciliği merkezine alarak liberal ve sol-komüniteryan çokkültürcülüğün ayrışır ve kültürlerin eşsizliğine referansla gruplar arası bir uzlaşmazlık yaratarak etno-kültürel açıdan homojen bir siyasi topluluk idealini benimser. Bu bağlamda, etno-plüralizm kültürel grupların kimliklerine saygı duysa da bu tasavvurun kültürel farklılığa ilişkin yaklaşımı günün sonunda bir tür tanınma siyasetini değil, total bir ayrışma siyasetini körüklemektedir.

Sağ-çokkültürcülük yahut neo-ırkçılık olarak da nitelendirilebilecek olan bu tahayyül, farklı toplumsal gruplar arasında barışçıl bir uyum sürecini kategorik olarak reddetmek suretiyle baskın kimliğin kaygılarını ve kimliğine ilişkin taleplerini siyasetin merkezine koymaktadır ki bu, etnik açıdan ayrışmış özcü bir toplumsal yapıya kapı aralamaktadır. Buradan hareketle tebliğ boyunca etno-plüralizmin normatif öncülleri özel olarak Fransız Yeni Sağ'ının (Nouvelle Droite) kurucu babası olarak görülen Alain de Benoist'in perspektifi bağlamında incelenecek ve radikal

sağın liberal ve sol çokkültürcülüğü nasıl içeriden yapısöküme uğratarak kendi hariç tutma (exclusion) siyaseti için araçsallaştırdığına değinilecektir. Dahası, etno-plüralist neo-ırkçılığın liberalizm ve evrenselcilik karşıtlığı ile olan ilişkisi tahkik edilerek müesses nizam karşıtı (anti-establishment) bir üçüncü yol inşa eden yapısı aktarılmaya çalışılacaktır. Son olarak, çokkültürcü çerçevenin etno-popülist ve etno-milliyetçi amaçlar doğrultusunda kullanılmasının etno-ulusal ve etno-kültürel farklılıklara ev sahipliği yapan liberal demokratik toplumlar açısından yarattığı potansiyel tehlikelere yukarıda aktarılan çerçeve ışığında değinilecektir.

III. OTURUM 15.30 – 16.45

MUHAFAZAKÂR MİRAS VE YENİ ARAYIŞLAR

OTURUM BAŞKANI: NEDİM NOMER

1. Nurettin Topçu'nun Maarif Davası: Muhafazakâr ve Liberal Eğitim Anlayışlarını Bir Araya Getiren Bir Eğitim Vizyonu

ÖMER TAŞGETİREN

Türkiye'de eğitimin amaçlarına ilişkin farklı ideolojik gruplar arasında Osmanlı modernleşmesine kadar götürülebilecek tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Modernleşme sürecinde farklı toplumsal gruplar (Batıcılar, milliyetçiler, muhafazakârlar, liberaller gibi) eğitimi kendi ideolojilerine göre şekillendirme çabası içerisinde olmuşlardır. Tüm bu farklı eğitim anlayışlarının Türkiye tarihinde günümüzde de devam eden bir ayrışmayı ya da kutuplaşmayı beslediği söylenebilir. Yakın dönemde AK Parti iktidarlarının eğitimi muhafazakâr ekseninde tanımlama girişimleri de, liberal çizgilerden beslenen bir muhalefetle karşılaşmıştır.

Bu bildiri, özellikle son dönemde yaşanan muhafazakâr-liberal ayrışmasına referansla, bu ayrışmanın azaltılabileceği bir ortak zeminin olup olamayacağını yükseköğretimin sosyal ve beşerî bilimler alanlarını ilgilendirdiği kadarıyla tartışmayı amaçlamaktadır. İlgili literatürde detaylıca tartışıldığı üzere kutuplaşmanın toplum ve siyaset üzerine belirli negatif etkileri (rasyonel tartışmayı engellemesi, hak ihlallerine sebep olması gibi) söz konusudur. Bu çerçevede, farklı gruplar arasında eğitim alanında ortak bir zeminin bulunup bulunmadığının araştırılması önem arz etmektedir.

Bildiri, bu bağlamda, Türkiye'de muhafazakâr düşüncenin daha liberal çizgideki gruplarla ortak bir anlayışa sahip olup olmadığını, bu düşüncenin önde gelen isimlerinden Nurettin Topçu'nun eğitim ile ilgili fikirlerini analiz ederek ele almaktadır.

Bildirinin ana iddiası Topçu'nun eğitim anlayışında bu ortak zeminin ipuçlarının yakalanabileceğidir. Topçu, Türkiye'deki eğitim sistemini dini değerlere sırt dönmek ve Batı taklitçiliği yapmakla eleştirmiştir ve bu anlamda Topçu'nun fikirleri eğitime muhafazakâr yaklaşımı örneklemekte ve günümüzdeki muhafazakâr siyasetçilerin söylemleriyle de paralellik göstermektedir.

Diğer taraftan, Topçu'nun yazılarında liberal kaygıları önemseyen bir eğitim anlayışının bulunduğu da söylenebilir. "Rönesansın Temelleri," "Bizde Rönesans," "Maarif Davamız" gibi yazılarında, Türk milletinin bir Rönesans gerçekleştirmesi gerekliliğinin

altını çizen Topçu, Rönesans'ın olmazsa olmaz koşullarından birinin hür düşünüş olduğunu söyler. Topçu'nun Descartes'tan yola çıkarak kavramsallaştırdığı hür düşünüş fikri, insanın akıl yürütme sürecini etkileyen tüm dış (halk, örf, aile, çevre, okul, öğretmen) ve iç etkenlere (ihtiraslar, haset, korku, garaz, sempati) karşı temkinli olmasını gerektirir. Topçu'ya göre tüm bu etkenlerin insanları yanlış yönlendirmesi söz konusu olabilir ve dolayısıyla Topçu'nun "Rönesansın Temelleri" yazısında ifade ettiği gibi "herhangi bir mesele hakkında doğru bir hükme ulaşmak isteyen bir insan, o mesele hakkında, o zamana kadar sahip olduğu görüşlerle inançları, hisleri ve bilgileri, araştırmanın sonuna kadar terk etmelidir." Topçu'nun hür düşünüş başlığı altında öne sürdüğü fikirler onu öğrencilerin kendi fikirlerini oluşturmaları için objektif biçimde farklı dünya görüşlerinin aktarıldığı liberal eğitim anlayışlarına yaklaştırmaktadır.

Bu mülahazalar çerçevesince, bildiri Topçu'nun *maarif davasının* hem muhafazakâr hem de liberal hassasiyetleri dikkate alan bir bakış açısına sahip olması sebebiyle, Türkiye'de yükseköğretime ilişkin tartışmada bir orta yolu temsil ettiğini ve farklı grupların benimseyebileceği bir ortak zemin oluşturabileceğini ileri sürer. Bir başka deyişle, Topçu'dan yola çıkılarak oluşturulacak bir eğitim modeli, Avrupa-merkezli eğitim sistemlerinde yeterince yer bulamayan muhafazakâr düşüncenin kaynaklarına yer verecek, fakat bunu yaparken de yukarıda bahsedilen hür düşünüşün gerekliliklerinden taviz vermemeyi amaç edinecektir. Bu yönüyle Topçu'nun *maarif davası* sadece muhafazakârların değil aynı zamanda liberal grupların da dikkate alabileceği fikirler ihtiva etmektedir.

2. Post-Liberal Dönemde Muhafazakârlık:

Alain de Benoist'in Sağdan Devrim Arayışı

HÜSEYİN ETİL

Bu tebliğde, esasen liberalizmin gerilediği bir atmosferde muhafazakârlığın aldığı görünümlere odaklanılacaktır. "Aşırı sağ", "faşizm", "proto-faşizm" ya da "popülizm" gibi adlandırmalarda işaret edilmeye çalışılan olguyu "post-muhafazakârlık" olarak tanımlamayı deneyeceğiz. "Post-muhafazakârlık", felsefi temellerini Immanuel Kant'ta bulan politik kültürün (birey, temel hak ve özgürlükler, müzakere, reformizm, aydınlanma vs.) dağılmasının sonucunda ortaya çıkan Schmittyen (benlik, egemenlik, kutuplaşma, devrim, irrasyonalizm vs.) siyaset tarzına işaret etmektedir. Buna göre İkinci Dünya Savaşı sonrasında liberalizmle muhafazakârlık arasında kurulan siyasal ve stratejik birliğin (tarihsel blok) son otuz yılda dağıldığı, özellikle de Soğuk

Savaşın sona ermesinden sonra muhafazakârlığın kendisini anti-liberal bir temelde yeniden formüle ettiği görülmektedir.

“Muhafazakâr demokrasi” akımı, faşizm sonrası dönemde gerek Batı Avrupada gerekse de modernleşmekte olan ülkelerde yeni bir düzenin yaratılmasında etkin roller üstlendi. Bu evrede, “muhafazakâr demokrat” bir kimliğin inşasıyla sağ partiler merkeze çekildi ve parlamenter demokratik bir düzen kuruldu. “Muhafazakâr demokrat” ya da “liberal muhafazakârlık” gibi kendisini merkezde konumlandıran siyasal fikir ve hareketlerin gerilediği atmosferde post-muhafazakârlık fikri referanslarını 1930’ların Alman milliyetçi-muhafazakâr entelektüellerinde bulmaktadır. “Schmitt Rönesansı” veyahut “Jünger Rönesansı” biçiminde isimlendirilecek yönelişler, entelektüel ve manevi alanda yeni bir dönemi ima etmektedir.

Bu çalışmada, post-muhafazakâr siyasal, entelektüel ve manevi oluşumun analizini Fransa’nın önde gelen sağ kanat düşünürlerinden Alain de Benoist’in kimlikçi fikriyatına ve “meta-politika”, “sağdan devrim” gibi kavramlarına odaklanarak gerçekleştireceğiz. Kantçı siyasal kültürün (siyasi-ahlaki evrenselcilik) terk edilmesini, onun yerine post-muhafazakâr bir siyasal kültürün oluşumunu Benoist’in fikirleri doğrultusunda ele alacağız. Onun Carl Schmitt, Ernst Jünger ve Hans Freyer gibi düşünürler üzerinden geliştirdiği anti-liberal kültürel fikriyatına ve politik gündemine başvurarak post-muhafazakâr siyasal muhayyileyi tarif etmeye çalışacağız.

IV. OTURUM 17.00 – 18.15

LİBERALİZMDEN SONRA: NE, NİÇİN, NASIL?

OTURUM BAŞKANI: MUHAMMED A. AĞCAN

1. Carl Schmitt ve Alexis de Tocqueville Arasında: Politikada Kuruculuk ya da Politik Özgürlük

M. ERTAN KARDEŞ

Bu sunum, Soğuk Savaş liberalizminin oluşturduğu bazı düşünme biçimlerinin, “politik özgürlük” fikrini, önceki yüzyıllarda savunan düşünürlerin akıl yürütmele-riyle uyumlu olmadığı fikrinden hareket etmektedir. Sıradan bir Soğuk Savaş düşünme tarzıyla Carl Schmitt ve Alexis de Tocqueville arasında kökensel bir karşı-lık kurmak mümkün olabilirdi. Oysa Schmitt 19. yüzyılın kendi deyimiyle “en büyük tarihçisinden” söz açarken aralarındaki farkı daha farklı bir kavramsallaştırma üzerine yaslandırır. Carl Schmitt, Tocqueville’i bir yandan 19. yüzyılın “en büyük tarihçisi” diğer yandan ise tarihin bir “mağlubu” olarak kavrar. Schmitt terimle-riyle “katekhon bilmeyen” Tocqueville, çağının felaketine karşı koyan tutucu ve en-gelleyicinin varlığını politik çerçevede araştırılmaz. Bununla birlikte belirli açılardan Tocqueville’in demokratik fenomene dair duyduğu endişe ile Schmitt’in çağın hız-landırıcılarına, makineleşmeye ve pozitivist *ethosa* karşı düştüğü dehşetin paralelliği belirli ölçülerde “savunma” hattının nereden itibaren çekilebileceğine dair soruyu da gündeme getirmektedir. Tocqueville toplumsal eşitliğin gelişmesinin geri döndürü-lemesini bir fenomen olduğunun farkındadır. Toplumun aristokratik geçmişi, toplu-mun güncel durumundaki eşitlenme halinin hissiyatlarını kavramada yetersiz kalır ve artık onun sorunlarını aydınlatmaz. Aynı zamanda demokratik fenomenin yük-selişi, zorunlu olarak politik özgürlüğü de sağlamamaktadır. Cumhuriyetçi kuru-luş bu bağlamda bir mesele olarak belirmektedir. Demokrasiyi, politik özgürlük le-hinde geliştirmek, cumhuriyetin temel görevleri arasındadır. Politik kuruluş tartış-ması bu bağlamda politik özgürlük ve kurumlarının niteliğini anlaşılır kılmaktadır.

2. İnsanlarMakineler, DoğalarKültürler: Liberal Hümanist Öznenin Eleştirisi ve Yeni Materyalist Özne-siz Faillik Arayışı

ORHAN HAYAL

Giderek karmaşıklaşan ve bağlantılı hale gelen altyapı ve teknoloji ağlarıyla örülü bir dünyada ikamet etmekteyiz. Makineler, insanlarla ve diğer makinelerle iletişim kurar, duylulara aracılık eder, her yerde davranışlarımızı yönlendirir. Öyle ki Donna Haraway'ın tabiriyle hepimiz makine-organizma melezi olan *kimeralar*, *siborglar*. Teknolojiyle aşırı-aracılı ileri kapitalizmde, üretim fabrikanın dışında yaşamın bi-yopolitik üretimine dönüşür. Disiplin kurumları ve katı öznelliklerin toplumsal tabi kılmasının/öznelleştirilmesinin yerini borsa endeksleri, matematiksel formüller, diyagramlar, bilgisayar dilleri, vs. göstermeyen semiyotiklerle kişi-öncesi ve kişi-ötesi duygulanımları yakalayan makinesel kölelik alır. Artık duygulanımlarımız makinelerin bileşen parçalarıdır. Öte yandan kablolar, bilgisayarlar, akıllı cihazlar, aplikasyonlar ve internet protokolleriyle aracılı yaşamlarımız çok sıradan ve güvenilir görünür. Bunlar yaşam için "hayati sistemler" olarak işlev görürler. Uzak yerleri ve ekosistemleri birbirine bağlar, yerel süreçleri çok daha geniş madde-enerji akışları, bilimsel gelişmeler, toplumsal ilişkiler, ekonomik çıkarlar ve siyasal yapılarla ilişkiye sokarlar. Tahakküm zincirleri uzar ve görünür olmaktan çıkar, iktidar çok uzak merkezlerde yoğunlaşır. Tüm siyasal ve ekonomik düzen, aksamadıkları sürece görünür olmayan sayısız teknoloji aracılı ağın ve insan olmayan failin performansına bağlıdır. Yaşam, sağlam ve istikrarlı görüldüğü ölçüde kırılanlaşır. Savaşlar, krizler, göçler, salgınlar, doğal afetler, çevresel felaketler ve siber saldırılar altında kırılanlık hiç olmadığı kadar yakın bir olasılık olarak gündelik yaşama eşlik eder.

Modern kurumların ve değerlerin baş etmekte zorlandığı bu kırılan dünyada, Avrupa hümanizminin kendiyile özdeş ve kendine yeten, dünyadan özerk ve bağımsız, rasyonel ve evrensel bilinçli liberal öznesinin biricik konumunu varsayan çözümler geçerli olabilir mi? Bu öznenin yapısökümünü, inşacı ve insanmerkezci terimlerle düşünmek yeterli mi? Dünyanın büyüünün bozulduğu, kelimeler ve şeyler arasındaki mutlak örtüşmenin keyfi hale geldiği bir çağda modern devlet ve kapitalizm, önce Descartes, ardından Kant'ın felsefi temellerini attığı soyut ve bedensiz özneyi çağırırdı. Michel Foucault'nun ifadesiyle modern çağın eşliğinde insan tuhaf bir ampirik-aşkın çift olarak keşfedildi. Bir yandan tüm bilginin olabilirlik koşullarına a priori sahip transandantal özne, diğer yandan yaşam, emek ve dilin tarihsel

ve pozitif içeriklerine hapsolmuş sonlu bir varlıktı. İnsan, bu belirsizliğinde dünyanın merkezine yerleşti. Onun karşısında tüm diğer varolanlarla birlikte dünya hareketsiz, farklılaşmamış ve anlamsız bir gerçekliğe çekildi. İnsan kibrini ve dünyayı yok oluşun eşğine sürükleyen tüketici fantezilerini besleyen, bu ölü ve araçsallaştırılmış dünya imgesiydi.

Yeni materyalizm liberal hümanist özneye atfedilen faillik, evrensellik ve rasyonelliği, bu öznenin atıl varsayılan dünya karşısındaki biricik ve bedensiz konumunu sorgular. Maddenin canlı, üretken, ilişkisel ve olumsal doğasını tanır. Madde, insana ait sayılan düşünce ve dil becerisi karşısında dönüştürülmeyi ve anlamlandırılmayı bekleyen bir cansızlıkla değil, kendine özgü maddileşme süreçleriyle ve kendi kendini organize etme kapasitesiyle anlaşılır. Yatay ontoloji, insan ve insan olmayanlar arasında hiyerarşik olmayan bir etkileşim teklif eder. Modernliğin zihin-beden, anlam-madde, organik-inorganik, doğa-kültür vs. kartezyen ikiliklerini hedef alır. Tüm varlıklar - jeolojik oluşumlar, biyolojik organizmalar, teknolojik yapıtlar, insan bireyler, toplumsal kimlikler, ulus-devletler ya da çok-uluslu şirketler – doğakültür sürekliliğinde oluşan, ontolojik açıdan tekil ve benzersiz birey statüsündeki etkileşimli bütünler, değişime açık öbekteşmelerdir. Faillik, hiçbir varlığın tek başına iyelik olarak taşımadığı bir kapasite olarak öbekteşmelerde ve aktör-ağlarda dağılık haldedir. Böylelikle hümanizmin failliği insan zihnine yerleştiren, onu bedenden ve insan olmayan çevreden yalıtın ve sadece insanların tasarımlarını amaçlı eylemlere dönüştürebildiğini varsayan insanmerkezciliği geçersizleşir. Gerçeklik temsillerden bağımsız şekilde maddenin kendi kendini organize etmesi açısından anlaşıldığında ve faillik “kişisizleşmiş” bir kapasite olarak düşünüldüğünde, yeni materyalizmin monist-gerçekçi ontolojisi antroposen koşullarının anlaşılmasında ve hafifletilmesinde onto-epistemolojik, politik ekolojik ve etik-politik bir çerçeve sunar.

II. GÜN -19 EKİM 2024 CUMARTESİ

V. OTURUM 10.00 – 11.15

POST-LİBERAL AVRUPA: GÖÇMENLİK, HAKLAR VE SİYASİ MEŞRUIYET OTURUM BAŞKANI: EDİP ASAF BEKAROĞLU

1. Post-Liberal Çağda Göç Olgusunu Düşünmek: Avrupa'nın Hümanizm ile İmtihanı METİN ÖZKAN

Göç olgusu, modern dünyanın karmaşık ve tartışmalı konuları arasında yerini her geçen gün biraz daha pekiştirmektedir. Göçe ve göçmenlere yönelik özellikle Avrupalı devletler tarafından geliştirilen “tehdit” algısı, evrensel liberal değerlerin sorgulanmasını gündeme getirmektedir. Avrupa coğrafyasını Batı medeniyetinin taşıyıcısı haline getirdiği savunulan liberalizm bugün göç mefhumu karşısında büyük bir imtihan vermektedir. Zira Avrupa, son on yıllarda çeşitli sebeplerle ülkelerini terk etmek durumunda kalan göçmenlere karşı duvarlarını yükseltmektedir. Nitekim Avrupa Birliği'nin göç yönetimi de sınır güvenliğini artırmak ve kaynak/transit ülkelerle anlaşmalar yapmak gibi metotlar temelinde liberal değerleri göz ardı etmektedir. Gelinen noktada modern dünyayı şekillendirdiği kanıksanan liberal ilkelerin geleceğini düşünmek ayrı bir değer kazanmaktadır. Hakeza liberalizm içerisindeki farklı fraksiyonlara eğilmek mevcut buhranları anlamlandırmaya yardımcı olabilir.

Bu bağlamda, çalışmada, klasik liberalizmin birey merkezli yaklaşımından “topluluk” tasavvurunu önceleyen post-liberal politik açılımlara kadarki düşünsel çizgi tartışmaya açılacaktır. Böylelikle post-liberal çağda, klasik liberalizmin birey merkezli yaklaşımlarının yerine, ulusal kimlik nosyonu etrafında toplulukların sosyo-kültürel bütünlüğünü korumayı amaçlayan bir pragmatist politik çizginin takip edildiği görülecektir. AB üyesi ülkelerin göç politikalarında güvenikleştirme konusunun ön plana çıktığı açıktır. Göçmenlere yönelik geliştirilen politik perspektif klasik liberal değerlerin odağında yer alan insan haklarının problemleri bir şekilde yorumlandığını gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla göç mefhumu ekseninde post-liberal çağın bir buhran haliyle sınındığı kolaylıkla ifade edilebilir. Bu doğrultuda, çalışmada, karşılaştırmalı siyaset metoduyla Avrupa'da göç yönetiminin temel ilkeleri

ve bu ilkelerin pratikteki yansımaları incelenecektir. Ayrıca benimsenen entegrasyon ve uyum süreçleri insan hakları perspektifinden değerlendirilecektir. Son kerte çalışmanın nihai hedefi ise kültürel çeşitliliği ve hümanist değerleri dışlayan modern liberal politik açılımların klasik liberalizmin temel ilkeleriyle nasıl bir çatışma içinde olduğunu analiz etmektir.

2. Post-Liberalizmde Siyasal Meşruiyet ve İliberal Araçsallaştırma: Orta Avrupa Siyasal Elit Tutumları Üzerinden Bir Kanıt

ZAFER EVMEZ

Post-liberalizm kavramı tanım olarak, demokrasi ve sosyal bağlam lehine mevcut liberal sistemin eleştirisinden geleneksel-dinsel temelde liberalizmden kopuşa kadar birçok yaklaşımı içermektedir. Örneğin sağ siyasal eğilimdeki politik kullanımından sol siyasal eğilimde sosyal adalet eksenli restorasyon çabalarına değin bu muğlaklık genişlemektedir. Kavramın bu muğlaklığı onun siyasal meşruiyete yansımada da görülebilmektedir. Bu kapsamda meşruiyet türlerini pro-demokratiklik, paternalizm ve gelenekçi-teokratik felsefi argümanlar oluşturmaktadır. Meşruiyet türlerinden pro-demokratiklik, fırsat eşitliği ve sosyal adaleti; paternalizm ise ortak iyi ve bireysel özerkliğin bir arada ve devlet eliyle sağlanmasını önermektedir. Gelenekçi-teokratik meşruiyette ise sosyal dayanışma ve STK'ların köprü değerleri taşıyıcı rolü gibi argümanlar mevcuttur. Dolayısıyla post-liberalizmin etkisiyle meşruiyet tanımlarında, klasik liberal düzende savunulan özgürlüğün önceliği yerine, eşitlik ve adalet gibi ilkelerin özgürlüğe yakınsaması söz konusu olmaktadır. Başka bir deyişle Lockeçu devlet-toplum ilişkilerinde ekonomi ve güvenlik boyutlarının bireysel özgürlük eksenli örüntülenmesi durumu, sosyal ve kolektif hakların korunması üzerinden devletin ekonomi ve güvenlik boyutlarındaki klasik sınırlarından ileri taşmasını doğurabilmektedir. Sınırlı hükümet ve bireysel özerklik tarafından içi doldurulan özgürlük ilkesinin görece gerilemesi ve kavramın muğlak anlamlılığı özellikle yeni sağ siyasal retorik tarafından liberal ilkeleri ihlal eden politikaların meşrulaştırılmasında kullanılabilir.

Literatürde Orta Avrupa ülkelerindeki iliberal pratikler, neoliberal politikalar, post-komünist dönem, elit tutumları, kitlelerin ekonomik sınıfsal tepkileri ve entelektüel kavram haritası üzerinden incelenmiştir. Bu çalışmada post-liberalizm tartışmalarına Çekya, Slovakya, Polonya ve Macaristan vakaları üzerinden kanıt

sağlanması ve bu ülkelerdeki illiberal eğilimlerin siyasal meşruiyet ve post-liberalizm boyutundan irdelenerek literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu amaçla belirtilen ülke iktidar elitlerinin, post-pandemi dönemi sosyal medya bildirimleri, post-liberalizme dair kavramsal kodları bağlamında, nitel içerik analizi ile incelenmiştir. Data ikincil literatür verileri ile tamamlanmaya çalışılmıştır. Araştırmada siyasal kültüründe liberal konsensüsün yeterince oluşmadığı Orta Avrupa ülkelerinde, ulusal çıkara dönük halkın iradesi, sosyo-kültürel değerler ve siyasal paternalizmin iç içe örüntülediği elit söylemlerinin, anayasa başta olmak üzere liberal kurumların, mekanizmaların ve ilkelerin illiberal parti siyaseti ekseninde araçsallaşmasına neden olduğu savunulmaktadır.

Elit söyleminin araçsallaştırması, kitleler nezdinde güncel ekonomik koşullarda klasik üretim ile sınıfların, küresel-kozmopolit kültüre karşı ise sosyal değerlerin aşınmasına tepkiler ile beslenebilmektedir. Elit söyleminin içeriği, devletin topluma doğru genişleyen müdahalesiyle eş anlı olarak çoğunlukçu bir demokrasi anlayışıyla ulusal çıkarların tespit ve izlenmesinin olanaklılığı üzerinedir. Bunun sonucu ise çoğunluk iradesi ile ters düştüğü ileri sürülen temel özgürlükler, kuvvetler ayrılığı, basın özgürlüğü gibi liberal ilkelerin yadsınmasıdır. Böylelikle başlangıcında demokrasinin teşviki ve sosyal bağların öncelenmesi için devletin artan müdahalesi, sosyal bağlam ve STK'ların rolüne yeşil ışık yakan post-liberal yaklaşım, Orta Avrupadaki otoriter ve illiberal eğilimli elitler tarafından, çıkış amaçlarına aykırı olarak kullanılabilir.

3. Militan Demokrasi Işığında Hakları Kötüye Kullanma Yasası: AİHM Örneği

UĞUR CAN METİN

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 17. Maddesinde düzenleme altına alınan "hakları kötüye kullanma yasası" uyarınca; Sözleşme'de yer verilen hiçbir hüküm, birey ve topluluklara Sözleşme'de öngörülen hak ve özgürlüklerin yok edilmesini amaçlayan bir etkinliğe girişme veya eylemde bulunma hakkı tanıdığı şeklinde yorumlanamaz. Öte yandan AİHM'nin standardize etmeye çalıştığı "Avrupa kamu düzeni" zemininde liberal bir perspektifle insan hakları ve demokrasi asli unsurlar olarak görülür. Keza çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik demokratik toplum düzeninin olmazsa olmaz şartları olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte demokrasi ve insan hakları vasıtasıyla, yine bu iki unsuru bertaraf etmek isteyen birey ve

gruplar karşısında savunma odaklı bir refleks ile militan demokrasi anlayışına geçirlik tanınmıştır. Zaman içerisinde etkisi ve uygulama alanında değişiklikler yaşanan bu anlayışın AİHS'deki görünümünü 17. Madde oluşturmaktadır. AİHM içtihadında 17. Maddeye öncelikle komünizm ve faşizm karşısında demokrasiyi koruma gerekçesiyle doğrudan başvurulduğu, ilerleyen süreçte ise komünizme karşı gösterilen yaklaşımın esnetildiği söylenebilir. Ayrıca demokrasi ve laiklik temelinde bu maddenin bir anlamda rezervde tutulduğunu belirtmekte bir beis yoktur. Gelinek noktada 17. Madde daha çok nefret söylemine ilişkin davalarda karşılık bulmaktadır. Buradan hareketle Holokost'un inkarının, kategorik bir şekilde Sözleşme'nin güvence sistematığının dışında bırakıldığı aşıkardır. Irkçılık ve ayrımcılık temelindeki diğer nefret söylemi türlerinin ise, muğlak bir şekilde, kimi durumlarda doğrudan Sözleşme'nin güvence sistematığının dışında bırakıldığı; kimi durumlarda da ifade özgürlüğünün sınırları üzerinden ele alındığı görülmektedir.

Hakları kötüye kullanma yasağı bir yönüyle hakların kullanılmasına bir yönüyle de hakların sınırlanmasına yönelik bir sınırı ifade eder. Bu sınırın belirgin bir nitelik taşıması gerek hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması gerekse demokrasinin sürdürülebilirliği açısından özel önem taşır. Ancak söz konusu sınırı belirginleştirmek yasağın konusunu oluşturan hususların muğlaklığı karşısında kolay olmamaktadır. Nitekim AİHM uygulamasında yasağın uygulanması farklı şekillerde tezahür edebilmektedir. Bu bakımından 17. Madde, kabul edilebilirlik incelemesinde doğrudan uygulanabileceği gibi, bir yorumlama aracı olarak esas incelemesinde de hesaba katılabilmektedir. Esasen Sözleşme'nin, hak ve özgürlükleri korumaya odaklanan bir düzeneğe karşılık geldiği düşünüldüğünde; AİHM'nin hak ve özgürlükleri sınırlama noktasında bir anlamda devletlere alan açan bu hükme başvururken son derece ihtiyatlı olması elzemdir. 17. Maddenin doğrudan uygulanmasını ifade eden giyotin etkisinin olumsuz yansımaları göz önünde bulundurulduğunda, bağlam temelli incelemelerin yapılması önem arz eder. Zira bir eylem veya faaliyetin yasağın kapsamına girdiğinin kabul edilmesi, bunların en nihayetinde hakkın koruma alanından yararlanamayacağı anlamına gelir. Dolayısıyla yasağın özellikle ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü gibi demokratik toplum düzeninin mihenk taşlarını oluşturan haklar açısından uygulama alanı bulduğu düşünüldüğünde 17. Madde açısından varılacak olan sonucun önemi katbekat artmaktadır.

Hakları kötüye kullanma yasağının temel kodunu teşkil eden "demokrasiyi özgürlük düşmanlarına karşı koruma" düşüncesi, ancak söz konusu tehlikenin ciddiyet

kesbetmesi halinde geçerlilik kazanabilir. Aksi takdirde demokratik rejimler kendilerini diğer rejimlerden ayırmak için vurguladığı hususları devre dışı bırakmış olacaktır ki, tutarsız bir uygulama en nihayetinde sistemin sürdürülebilirliğini tehlikeye atacaktır. Bu itibarla yasağın dolaylı bir şekilde bir yorum aracı olarak kullanıldığında dahi; genellikle somut olaydaki devlet müdahalesinin meşru görülmesine katkı sağlayacak şekilde ele alındığı düşünüldüğünde, asıl mesele doğrudan veya dolaylı uygulamanın ötesinde bu uygulamanın nasıl somutlaştırıldığıdır. Bu açıdan salt içerik odaklı bir denetim yerine somut olayın bağlamının ön plana alınması hak temelli bir yaklaşım için elzemdir. Keza yasağın devreye girebilmesi açısından özel önem verilen kötü niyetin varlığını tespit ederken, bu niyetin açıkça eylem ve faaliyetler kanalıyla ortaya konulması şartını aramak gerekir. Bu noktada AİHM, kötü niyeti sözleşmenin temel değerleri muvacehesinde ele almaktadır. Ancak söz konusu temel değerlerin yeterince somutlaştırılmadan postulat halinde ele alınmasının yine hak ve özgürlükler üzerinde olumsuz yansımalara sebep olması kaçınılmazdır.

VI. OTURUM 11.30 – 12.45

İMPARATORLUKTAN EMPERYALİZME LİBERAL SİYASAL AKIL OTURUM BAŞKANI: İSMAİL YAYLACI

1. Sekülerleş(tir)me Arzusu: Liberal İmparatorluklar Çağında Tanınmanın ve Farkın Siyaseti

BİLAL ALİ KOTİL

19. yüzyıl birçok siyasal kavramın ve projenin kendine yer bulduğu bir dönemdi. Liberal enternasyonalizm ise Carl Schmitt'in ifade ettiği şekliyle “yüzeysel bir evrenselleştirme süreci” idi. Özellikle Afrika Talanı ile dünyanın bütün köşelerine yayılan Avrupa emperyalizmi 19. yüzyıl sonunda sıklıkla insaniyetperver liberal söylemlere başvuruyordu. Medeni olduğu kabul edilmiş ulusların içerilmesiyle tasavvur edilen küresel düzen uluslararası pozitif hukuk sistemi tarafından destekleniyordu. Osmanlı İmparatorluğu gibi bu düzenle arasında tarihsel mesafe olan devletler ise aktif bir şekilde tanınma arzusu ile bağımsız egemenliklerini ispat etme çabasındaydı. Fakat, tarihsel farkı aşmak tanınmanın ancak sekülerleşmiş bir evrensellikle mümkün olacağı anlamına geliyordu. Osmanlılar için bu dârülharp/dârülislâm ikiliğinden seküler liberal enternasyonalizme geçiş anlamına geliyordu. Böyle bir tarihsel anlatının alt metni çoğunlukla sekülerleşmenin karşı konulamaz bir evrensel ilerlemenin ürünü olduğu şeklindedir. Ben ise bu bildiriye, bu genel kabulü sorunsallaştırıyorum. Liberal enternasyonalizm dünyanın büyüsüzleşmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmamıştır, aksine sekülerleştirmeyi bir emperyal proje haline getirerek küresel bir düzen tasavvur etmiştir. Osmanlı örneğinden yola çıkarak batı dışı bir emperyal oluşumun bu evrenselleştirme süreciyle imtihanını aktarmaya çalışacağım. Böylelikle günümüz uluslararası liberal siyasal düzeninin tarihsel olarak kolonyal ve emperyal süreçlerle yakın ilişkisini daha yakından tartışabilme imkânı bulacağız.

2. Müdahalecilik ve Müdahalesizlik Arasında Liberal Siyasal Akıl: Ulusaşırı Müdahalenin Aracısı Olarak Kalkınma

MUHAMMET SALİH KAHRAMAN

Liberalizm, genellikle bireysel özgürlükleri esas alan ve sınırlı hükümet fikrine dayanan bir siyasal ideoloji olarak görülür; bireylerin ve ulusların zenginliğinin ardında hür teşebbüs ve serbest piyasayı gören, devlet müdahaleciliğine ve korumacılığa

karşı çıkan bir ekonomik öğreti olarak tanımlanır. Ancak, liberal düşüncenin normatif iddiaları ve pratikteki yönetim uygulamaları incelendiğinde bu varsayımın gerçekliği sorgulanır hale gelir. Liberalizmin müdahalesizlik iddiası ile pratikteki müdahaleci uygulamaları arasındaki ilişki nasıl açıklanabilir?

Foucault'dan hareketle, liberalizmin ekonomik bir doktrinden ziyade bir siyasal rasyonalite ve yönetim teknolojileri bütünü olduğunu söyleyebiliriz. Liberalizm, korumacılık ve devlet müdahaleciliğine karşı ideolojik olarak serbest dolaşım ve hür teşebbüsü öne çıkarıyordu; ancak bireylerin davranışlarının yönlendirilmesini ve bir bütün olarak nüfusların ve şeylerin idaresini optimum düzeyde gerçekleştirmeyi amaçlıyordu. Liberal yönetimde tür-olarak-insan ve bu insanın yaşadığı çevreyle etkileşimleri, tarihte hiç olmadığı kadar çeşitli bilim dalları ve uzmanlıklarla donanan iktidarın hesaplı müdahalesine tabi kınılıyordu.

Devlet bilimi olarak ortaya çıkan istatistik, doğum, ölüm, hastalık, geçim gibi yaşamsal süreçlerin kaydı ve hesaplanması yoluyla müdahale edilebilir, yönetilebilir ve iyileştirebilir yeni bir tür gerçeklik yaratıyordu: Nüfus. Tür-olarak-insanın biyolojik varoluşu ve yaşadığı çevreyle etkileşimleri hem yönetsel devletin nesnesini hem de müdahalesinin sınırlarını oluşturuyordu. Yönetsel devlet, tek tek bireyler ve olaylar üzerinde yasaklayıcı, cezalandırıcı ve disipline edici değil, “şeylerin doğru düzeni”ni hesaba katan ve bunun için gerekli “koşulları” yaratmaya çalışan bir iktidar biçimiydi.

Bu şekilde, insanların etkileşimleri, hakları ile ilgili konular, mülkiyet sorunları, eşitsizlik ve yeniden dağıtım süreçleri gibi siyasal içeriğe sahip olan meseleler politik veya ideolojik bağlamından çıkarılarak teknik bilginin nesnesi haline gelmektedir. Sosyal bilimler, toplum ile kamu otoriteleri arasındaki ilişkileri işaretleyerek kimin düzenleme nesnesi olup olmayacağını değerlendirmek için liberalizme teknik bir çözüm sağlar.

Liberal siyasal aklın pratikte müdahaleci niteliği sadece liberal değerlerin menkul bulunduğu toplumlar ile sınırlı kalmamıştır. Liberal toplumlarda idealize edilen serbest piyasa modeli ve liberal yönetim anlayışı, az gelişmiş olarak işaretlenen ülkeler için bir model olarak ortaya konulduğunda liberal müdahaleciliğin yeni bir biçimi kendisini göstermiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında ABD liderliğinde oluşturulan “kalkınmacılık”, söz konusu müdahalenin açık bir örneğini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda oluşturulan kalkınma programlarının temel özelliği, sorunları yalnızca teknik olarak çözülebilecek şekilde çerçevelemektir.

Bu bağlam, kalkınma raporlarının ve programlarının uzmanların değiştiremeyeceği politik-ekonomik faktörler tarafından nasıl şartlandırıldığını düşünmemizi gerektirir. Bu raporların ve programların nasıl oluşturulduğunu, neleri ihmal ettiklerini incelemeye davet eder. Kalkınma programları ve raporları, insanların yaşamlarını bilimsel ve teknik uzmanlığa dayalı olarak iyileştirme iddiasında bulunur. Bu iddiayı, politik-ekonomik, dış politika, yeniden dağıtım ve ahlaki ekonomi boyutlarını dikkate alarak incelemek önemlidir. Liberal siyasal aklın analizi, yönetim pratiklerini, yönetim için icat edilen araç ve teknikleri, etkilenen ve etki yaratan özneleri ayrıntılı şekilde incelemeyi amaçlar. Bu “analitik”, siyasi fikirlerin tarihi ve yönetim teknolojilerinin soykütüğünü içerir.

3. Liberalizm Sonrası Dünyada Nietzsche’yi Hatırlamak

FATİH BAYRAM

Nietzsche’ye göre siyaset, entelektüel ciddiyeti ortadan kaldıran bir uğraştır. “Almanya, her şeyden önce Almanya” söylemi Alman felsefesinin sonunu getirmiştir. Nietzsche, Bismarck Almanya’sının düşünce hayatından memnun değildir. Yurt dışında kendisine “Alman filozofu var mıdır, Alman şairi var mıdır?” gibi sorular yöneltildiğinde mahcubiyet duymakta ve “Evet, Bismarck!” cevabını vermektedir. Ona göre, kültürün en canlı olduğu dönemler siyaset açısından geri kalan dönemlerdir. Almanya ne zaman büyük bir siyasi güç haline dönüşürse Fransa büyük bir kültürel güç haline gelmektedir.

Nietzsche, Bismarck Almanya’sının en büyük problemlerinden birisinin eğitimcilerinin yetersizliği olduğunu düşünmektedir. Bu durumun en büyük istisnası ise Basel Üniversitesi profesörlerinden Jacob Burckhardt’tır. Nietzsche, Burckhardt’ın beşerî ilimlere katkısından övgüyle söz etmektedir. Alman filozofu, liberalizme karşı olduğu gibi kültürün demokratikleşmesine ve yaygınlaşmasına da karşıdır. Yüksek öğretimin ayrıcalık olmaktan çıktığını üzülenek ifade etmektedir. Halbuki Nietzsche gibi düşünürler için, güzellik ender kişilere has bir özelliktir. Ona göre, bugün için yaşamının, hızlı yaşamının ve sorumsuzca hayat sürmenin özgürlük olarak algılandığı bir dünya yaşanılır olmaktan çıkmıştır.

Bismarck Almanya’sını eleştiren Nietzsche, gelecek vaat eden ülke olarak ise Rusya’yı görmektedir. Ona göre Rusya’yı güçlü kılan özellikler, otorite geleneği, asırlardır süre gelen sorumluluk duygusu ve nesiller arası dayanışma hissidir.

Nietzsche'nin eleştirilerinin hedefinde kilise de bulunmaktadır. O, Budizm'i Hıristiyanlıktan çok daha iyi bir din olarak görmektedir. Ortaçağ'da kilisenin temizliğe bile tahammül edemediğini söylemekte ve Kurtuba şehrinde bulunan 270 hamamın kilise tarafından kapatıldığını belirtmektedir. İspanya'daki canlı Endülüs kültürü dururken Almanya'da Grek ve Roma kültürünün benimsenmesini eleştirmektedir. Bismarck'a karşı mesafeli olan Nietzsche'nin en beğendiği Alman imparator, Kutsal Roma Germen İmparatoru II. Frederick'tir. Roma'ya savaş açan ve Eyyubilerle dostluk kuran "dâhi Alman imparatoru II. Frederick" onun ideal hükümdarıdır.

Anti-Christ adlı eserinin önsözünde de belirttiği gibi Nietzsche gibileri ölüm-lerinden sonra doğarlar ve yarından sonraki gün onlara aittir. 21. yüzyılın post-liberalizm tartışmalarında önemli yer tutacak düşünürlerden birisi de Nietzsche'dir.

VII. OTURUM 14.00 – 15.15

SİYASİ İLAHİYAT: LIBERAL, ANTI-LIBERAL, POST-LIBERAL

OTURUM BAŞKANI: ÖMER ÇAHA

1. Liberal Protestanlık Eleştirisi Olarak Diyalektik Teoloji: Karl Barth Örneği

BEYZANUR AYBAKAN

Bu bildiri, modern Hıristiyan teolojisinin şekillenmesinde merkezi rol oynayan liberal Protestanlık ve diyalektik teoloji arasındaki çatışmayı Karl Barth'ın perspektifinden incelemeyi ve Barth'ın katkıları üzerinden bu akımların Hıristiyan teolojisine getirdiği yeni bakış açılarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Liberal Protestanlık, 18. yüzyılın sonlarında geleneğin sorgulanmasıyla birlikte Almanya'da ortaya çıkmış bir harekettir. Bu hareketin temel özellikleri arasında din ve düşünce alanlarında özgürlük ve hoşgörü üzerine yaptıkları vurgu, ahlaki optimizm ve sosyal idealizm anlayışı yer almaktadır. Bunların yanı sıra bu hareket, her dönem yaşanabilir bir din olması için Hıristiyanlığın özünü ortaya çıkarmayı ve Hıristiyan teolojisini modernitenin zorluklarına karşı hazır hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda liberal Protestan teologlar, dogma yerine bireysel dini tecrübeyi merkeze almışlar ve kutsal metinleri tarihsel-eleştirel metot aracılığıyla inceleyerek dini doktrinleri bilimsel gelişmeler ve modern insan zihniyle uyumlu olacak şekilde yeniden yorumlamışlardır.

Diyalektik teolojinin öncülerinden olan Karl Barth ise bu yaklaşıma karşı çıkarak Hıristiyan teolojisinin Tanrı'nın vahyine dayalı olması gerektiğini vurgulamış ve insan aklının sınırlarını aşan ilahi gerçeğe işaret etmiştir. Barth, liberal Protestanlığın Tanrı anlayışının insan merkezli olduğunu ve Tanrı'nın aşkınlığını göz ardı ettiğini iddia etmiştir. O, insan merkezli bir teolojinin, Tanrı'nın mutlak kudretini ve insanın günahkarlığını yeterince kavrayamayacağını savunmuştur. Bu bağlamda Barth'ın teolojisi, ilahi vahyin otoritesini yeniden tesis etmeye ve Hıristiyan inancını modernitenin sınırlarından bağımsız bir şekilde temellendirmeye çalışmaktadır. Barth'ın eleştirileri ve alternatif teolojik yaklaşımı, modern teolojide derin etkiler bırakmıştır. Özellikle post-liberal teoloji olarak bilinen akım, Barth'ın vahye dayalı teoloji anlayışından etkilenmiştir. Post-liberal teologlar, dini metinlerin toplumsal ve dilsel bağlamda ne şekilde yaşandığını değerlendirirken Barth'ın vahiy ve topluluk vurgusuna paralel bir yaklaşım sergilemektedirler.

2. Liberal Sivil Din Karşısında Post-Liberal Bütünleşme: Entegralizm

AHMET OKUMUŞ

Geçen asrın başlarında sağın yükseleceği, otoritenin geri döneceği, hatta faşizmin egemen olacağı söylenmiş, bir ara öyle de olmuş ama sonunda çağ, liberalizmin galibiyet ilanı ile sonlanmıştı. Belki bugün de benzer bir süreçten geçiyor, sürekli liberalizmin ötesini yoklayan, liberalizm karşıtı fikir öbeklerinden ideolojik alışmalar oluşturmak isteyen girişimlerle karşılaşılıyor. En azından siyaset düşüncesindeki eğilimler, değişip çeşitlenen araştırma gündemleri, buna dair izler taşıyorlar. Reddiye olmanın ötesine geçip kurucu programlar öneremedikleri için bunlar da şimdilik her alanda kendini dayatan o meşum “post” öneğine bağımlı olmaktan kurtulamıyor ve “post-liberal” genel başlığı altında toplanıyorlar. Belki bir tanesi hariç: entegralizm. Bugün özellikle Amerikada kimi Hristiyan çevrelerde etkili olan çağdaş entegralizm, kilise ile devlet arasında uyumlu bir yapılanma, entegre ve tamamlayıcı bir işleyiş biçimini savunur. Liberalizm karşıtı dini cereyanlar arasında siyasi güdülerini en güçlü hareketlerden biri olan entegralizme göre maddi iktidar ile ruhani otorite bütünleşmeli ve toplumsal alanları da bütünleştiren bir merkez oluşturmalıdır.

Entegralizm ya da bütünleştiricilik akımı liberalizm açısından gerçekten de radikal sayılabilecek bir öncüle dayanır: Kilise bir siyasi düzendir, salt bir gönüllü teşekküle, bir sivil toplum örgütüne indirgenemez. Entegralizm, inancın kamusal yaşama nüfuz etmesini, bunun için devletin kilisenin manevi otoritesini tanımasını ve gerektiğinde ona ruhani misyonunda yardımcı olmasını savunur. Kurumsal olarak kilisenin devletle bütünleşmesi gibi bir anlama da gelebilir bu. Fakat aynı bürokrasi ya da hiyerarşinin her iki kurumu da yürütmesi anlamında değil, amaç ve eşgüdüm açısından bir bütünleşmedir kastedilen. Bu bildiri, entegralizm hareketinin tarihi ve doktriner kaynaklarına ve modernlik sorunsalına dair içerimlerine temas ettikten sonra günümüz siyaseti üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlıyor.

3. Karadavi ve Gannuşi'nin Siyaset Teorilerine Eleştirel Bir Bakış

M. AKİF KAYAPINAR

Modernite ile yüzleşme sürecinde İslam siyaset düşüncesi bir dizi dönüşüm ve kırılma yaşadı. Bu çerçevede, 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren sırasıyla anayasal yönetim ve meşruti monarşi, hilafetin saltanattan tefriki ve saltanatın kaldırılması, hilafetin ilgası ve İslam devleti 20. yüzyılın sonuna değin İslam siyaset düşüncesi tartışmalarına hâkim oldu. 1990'lardan itibaren ise İslam ile demokrasinin ilişkisi, "İslam devleti"ne ilaveten (bazen de onun yerine) İslam siyaset düşünürlerinin başlıca gündemini teşkil etti. "Arap Baharı" diye meşhur olan süreçte daha da pekişen bu meselenin halen İslam siyaset düşüncesinin en önde gelen gündem maddelerinden birisi olduğu söylenebilir. İslam ve demokrasi tartışmasına katılan pek çok düşünür ve araştırmacı olsa da iki ismin, Yusuf el-Karadavi ile Raşid el-Gannuşi'nin, belirleyici etkisi açıktır.

Ben de tebliğimde Karadavi ile Gannuşi'nin İslam ile demokrasi arasında kurdukları ilişkiyi eleştirel bir okumaya tabi tutacak, sonunda da alternatif bir çerçeve önereceğim. Bu istikamette öncelikle bu iki ismin (kendilerinin tutucu gelenekçiler ile seküler modernistler arasında bir orta yolu temsil ettikleri, Kur'an'da ve Sünnet'te emredilen ve hatta teşvik edilen bir siyasal düzen mekanizmasının bulunmadığı, İslam'da dinin siyasetten ayrıştırılamayacağı, İslam devletinin zorunluluğu, İslami yönetimin özünün şura olduğu, şura ilkesinin demokrasinin özü ile uyumlu olduğu, Batılı insan hakları düşüncesi ile İslami insan hakları düşüncesinin paralelliği gibi) müşterek ve müstakil iddialarını özetleyeceğim. Ardından bu iki ismin (özellikle de Gannuşi'nin) geleceğe bakışını, şura ilkesi ile demokrasi arasında kurdukları ilişkiyi ve egemenlik anlayışlarını sorunsallaştırarak bu meselelere bakışlarını eleştireceğim. Son olarak, İslam ve demokrasi ilişkisi tartışmasında genelde ihmal edilen tarihsel-sosyolojik ve antropolojik bir okumayla, adına "demokrasi" dense de denmese de günümüzde katılımcı ve iktidarın temerküzü ile iktidarın sınırlandırılması arasındaki hassas dengeye dayalı bir siyasal yapının Müslüman toplumlar için hem sosyo-politik hem de İslami bir zorunluluk olduğunu iddia edeceğim.

VIII. OTURUM 15.30 – 17.00

LİBERALİZMİN MİLLİYET VE AİDİYETLE İMTİHANI

OTURUM BAŞKANI: ÖMER TAŞGETİREN

1. Liberalizmin Ortak Siyasi Aidiyet Sorunu

CENNET USLU

Liberal teori, devletin üyeleri için onları diğer topluluklardan ayırt edecek ve kendi aralarında birlik oluşturacak aidiyet bağı için anayasal/sosyal sözleşmeye güvenir. Anayasal sözleşme üyelerin temel hak ve özgürlüklerinin karşılıklı garanti altına alınması ilkesine dayanır. Hem devlete aidiyet hem de toplumun diğer üyelerine aidiyet, bireyin hak ve özgürlüklerinin güvenceye alınması koşulu ile sözleşmeye karşılıklı uyma sözünden gelir. Anayasal/sosyal sözleşmenin sağladığı bu ortaklık siyasi-hukuki bir ortaklıktır. Bu ortaklığa insanların bağlılığını sağlayacak motivasyonun, üyelerin hak ve özgürlüklerinin korunmasından elde edebilecekleri rasyonel fayda olduğu varsayılmış gibidir. Bireyler, kendi hayatlarını diledikleri gibi sürdürebilmenin ve kendi çıkarlarını takip etmenin karşılığında sözleşmeye bağlı kalacaklardır. Ne var ki, bu türden bir bağlılık “bedavacılar problemini” gündeme getirir. Bedavacılar, sözleşmenin uygulanmasının yarattığı güvenli ortamda, faydaları toplayıp maliyetlerden kaçınırlar, yani karşılıklılık ilkesine uymazlar. Bu durumu anlatan meşhur “mahkûmlar dilemması” iyi bir örnektir. Oyun teorisi, mahkûm bireylerin kendileri için birinci en iyiyi değil, ikinci en iyiyi seçmelerini bir çıkış yolu olarak görmektedir.

Liberal teori evrensel ilkeleri ve değerleri sebebiyle aynı devletin üyeleri için güçlü bir ortak kimlik ve aidiyet bağı sunmakta eksik kalmaktadır. Üyelerin kendi çıkarlarına olmasa bile sözleşmeye uyması ve siyasi birlik uğruna fedakârlık yapmasını sağlayacak motivasyonun en iyimser tabirle çok zayıf olduğu söylenebilir. Liberal teori siyasi birimin üyelerine motivasyon sağlayacak güçlü bir duygusal aidiyet ve bağlılık sunamamaktadır. Çağdaş liberal literatürde, bu türden bir motivasyon sağlayacak aidiyet ve bağlılık sunabilecek, üç farklı teorik yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz. İlki, Yale Tamir ve David Miller gibi yazarlarca temsil edilen liberal milliyetçiliktir. Bu yaklaşım ulus-devlet çağında liberal rejimlerin adını koymadan yararlandığı milli kimliği liberal teoriye entegre etmeye çalışır. Milliyetçiliğin liberalizme partner yapıldığı bu yaklaşımda liberalizmin ne ölçüde “liberal” kalacağı şüphelidir. İkinci

yaklaşım, Chandran Kukathas'ın *The Liberal Archipelago* eserinde ortaya koyduğu ve post-modern rölativizminin etkisinde olan görüştür. *The Liberal Archipelago* bize, siyasi birliğin üyelerinin sadece cemaatlerden çıkış hakkını garanti eden adeta bir cemaatler konfederasyonu önermektedir. Will Kymlicka'nın dediği gibi liberal toplum bir cemaatler hapishanesi haline getirebilecek bir yaklaşımdır. Üçüncü yaklaşım ise liberalizmi, bir iyi hayat anlayışına referans olacak kalın veya kapsamlı bir felsefi görüş olarak öneren William Galston'ın *Liberal Purpose: Goods, Virtues, and Diversity in the Liberal State* eserinde temsil edilen görüştür. Geliştirilmeye ihtiyacı olmakla birlikte, bu yaklaşım liberal rejimlerin ortak kimlik ve aidiyet eksikğine şimdilik en umut vadeden öneri gibi görünmektedir.

2. Liberalizm Milliyetçiliğe Neden İhtiyaç Duyar? Liberal Milliyetçilik Bağlamında Bir Değerlendirme

İBRAHİM BULDUR

Çağdaş siyaset teorisi, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında yoğun olarak tartışılmaya başlanan adalet, kamusal kültür, tarafsız devlet, ortak iyi, politik birlik, çoğulculuk, çokkültürcülük, kimlik, farklılık vb. gibi kavramlar ışığında liberalizme yöneltilen komüniteryen ve cumhuriyetçi eleştirilere sahne olmuştur. Bu eleştirilerden bir kısmı liberal teorinin siyaset felsefesinin kurucu anlarına ilişkin bazı soruları cevapsız bıraktığı iddiasına yoğunlaşmıştır. Bu iddiaya göre biz kimiz, ortak politik kimliğimizi tanımlayan şey nedir, sosyo-politik alanda birbirimize neden güvenmeliyiz veya ortak bir gelecek için birlikte nasıl hareket etmeliyiz gibi sorular liberal teorinin cevap bulamayacağı sorulardır. Çünkü bireysel otonomi, düşünüm-sellik ve rasyonel seçim gibi değerleri öne çıkaran liberal gelenek; aidiyet, sadakat ve dayanışma gibi kavramları göz ardı eder. Kültürel ve siyasi olarak tarafsızlığı benimseyen liberalizm, kamusal yaşama ve siyasi katılıma içsel bir değer atfetmez. Buna ek olarak siyasi sınırların nereden ve nasıl çizileceği, sınırlar oluşturulurken hangi ilkelere dikkat edilmesi gerektiği gibi sorular da liberal teorinin sessiz kaldığı sorulardır.

Liberal milliyetçilik, liberal teorinin tutarsızlıklarını veya eksikliklerini yine liberal gelenek içerisinde kalarak fakat milliyetçiliği liberal değerlerle uzlaştırıp yardıma çağırarak gidermeye çalışır. Ulusların siyasi ve ahlaki bir özne kabul edilmesi bu açıdan temel önemdedir. Yael Tamir ve David Miller gibi liberal milliyetçiler, liberalizm ve milliyetçiliğin birbirini dışlamak zorunda olmadığını, aksine tarihsel olarak birlikte hareket ettiklerini belirtir. Buna göre geçmişten bu yana ulusal self-determinasyon

haklı mücadelesi ile liberalizm politikası el ele gitmiştir. Demokrasinin işlerliği, insanların birbirlerinin niyetlerini test edebileceği devamlı bir birliğin ve sürecin varlığına bağlıdır. Bu ise ancak süreklilik arz eden bir sosyo-politik topluluğun ve sınırları belirli ortak mekânın mevcudiyetiyle sağlanabilir. Aynı şekilde liberal dağıtıcı adalet politikaları tikelci bir perspektife sahiptir, kendi üyelerini üye olmayan diğerlerine öncelikle kapalı bir sosyo-politik sistem öngörür. Bu da liberal teorinin, içerisinde milliyetçilikle bağdaşabilecek tikelci öğeler barındırdığı anlamına gelir. Ulus devletlerden kurulu bir uluslararası siyasi düzende, milliyetin önemini inkâr ederek evrenselci liberal teorinin ve soyut insan haklarına dayalı birey düşüncesinin iddialarında ısrar etmek politik olarak tutarsızlıkları beraberinde getirecektir. Liberal milliyetçilik bu tutarsızlıkların üstesinden gelmek adına ulusları liberal ilkeler çerçevesinde ahlaki topluluklar olarak temellendirerek bağlamın ve yerel/tikel aidiyet formlarının değerini vurgulamıştır. Sonuç olarak tikelci etiği merkeze alan liberal milliyetçilik, evrenselci liberal teoriyi aşamadığı bazı ikilemlerden kurtarmak hedefindedir.

3. Liberal Demokrasilerde Müslüman Azınlıkların Hakları: Eşitlik ve Özgürlük İdeallerine Ulaşmanın Zorlukları

MELEK SARAL

Son yıllarda, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan çatışmaların yanı sıra, ekonomik eşitsizlikler ve siyasi istikrarsızlıklar da Müslüman nüfusun Batı ülkelerine yönelmesine neden olmuştur. Suriye'deki iç savaş, Yemen ve Libya'daki çatışmalar, Sudan ve Irak'taki uzun süreli siyasi belirsizlikler ve ekonomik krizler, milyonlarca insanı güvenli bir yaşam arayışıyla göç etmeye zorlayarak Müslümanların Batı toplumlarındaki görünürlüğünü artırmıştır. Ancak bu görünürlüğün artışı, Müslümanların Batı'daki varlığını sadece günümüzde yaşanan göçle ilişkilendiren bir önyargıya yol açmakta; bu da hem yerleşik Müslüman toplulukların hem de yeni gelenlerin ayrımcılığa maruz kalmalarını pekiştirmektedir. Medyada Müslümanları çoğunlukla tehdit unsuru olarak sunan söylemler ve popülist siyasetçilerin ayrımcı tutumları, eğitimden istihdama kadar birçok alanda eşitlik ve özgürlük ideallerinin önündeki engelleri büyütülmektedir.

Bu çalışma, Batı liberal demokrasilerinde din-devlet ilişkilerinin Müslüman azınlıkların hakları üzerindeki etkilerini analiz ederek, bu toplumların eşitlik ve özgürlük ideallerine ulaşmasının önündeki engelleri irdelemektedir. Liberal demokrasilerin yasal düzenlemeleri ayrımcılıkla mücadelede önemli bir dayanak olmakla

birlikte, Müslümanlara yönelik yapısal ve kurumsal ayrımcılıkla mücadelede yeterli olmamaktadır. Çalışma bu bağlamda, sadece yasaların uygulanmasının değil, aynı zamanda İslamofobi, kültürel ırkçılık ve dini ayrımcılığın farklı tezahürlerinin de derinlemesine ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Liberal demokrasilerde Müslümanların karşı karşıya kaldığı bu ayrımcılıklar, özellikle eğitim, istihdam ve konut gibi toplumsal yaşama erişim alanlarında daha fazla belirginleşmektedir. Bu ayrımcılıklar yalnızca bireylerin değil, Müslüman toplulukların da topluma katılımını kısıtlamakta ve onların hak eşitliğine ulaşmalarını engellemektedir.

Çalışmanın ortaya koyduğu öneriler, yasal düzenlemelerin ötesine geçerek, kurumsal ve yapısal düzeyde değişimlere ihtiyaç olduğunu ve Müslüman azınlıkların toplumsal yaşama eşit katılımını sağlayacak kapsayıcı politikaların geliştirilmesi gerektiğini önermektedir. Bu kapsamda, Batı toplumlarında Müslümanların karşılaştığı ayrımcılıkla etkin bir şekilde mücadele edebilmek için yasal önlemlerin ötesinde, eğitimden istihdama, sosyal politikalardan kültürel reformlara kadar geniş bir yelpazede yenilikçi stratejilerin uygulanması gerekmektedir.

4. Türkiye’de Hayvan Hakları Tartışmaları: Donaldson ve Kymlicka’nın “Hayvan Vatandaşlığı” Kavramı Üzerinden Bir Değerlendirme

AYBİKE CAN

Hayvan hakları meselesine liberal kuram dahilinde çeşitli teorik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bunlardan birisi de Sue Donaldson ve Will Kymlicka’nın sosyal sözleşme konsepti ve liberal kavramlar çerçevesinde geliştirdikleri vatandaşlık temelli yaklaşımdır. Bu yaklaşımda insan-hayvan ilişkisinin adillliği için hayvan haklarının vatandaşlık kapsamında düzenlenmesi gerektiği savunulmaktadır. Dolayısıyla evcilleştirilmiş hayvanların, politik topluluğun bir parçası olduğu ve vatandaş olarak kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

Vatandaşlık hakları geçmişte kadınlar, siyahlar ve yerliler açısından dışlayıcı bir niteliğe sahipti ve bu haklar dezavantajlı grupların mücadelesi sonucunda elde edilmişti. Oysa hayvanların bu mücadeleyi yapabilecek konumda olmadıkları ortadadır. Hayvan refahına haklar temelli yaklaşım, tür ayrımcılığının ahlaki bir mesele olduğunu ileri sürmektedir. Hayvanların refahı konusunda geliştirilen hak temelli yaklaşımlar, çoğunlukla negatif haklar çerçevesinde geliştirilmiştir. Örneğin hayvanların yaşam haklarına ve özgürlüklerine müdahale edilmemesi gerektiği savunulmaktadır.

Oysa Donaldson ve Kymlicka, hayvanların refahı için negatif hakların yeterli olmadığını, pozitif ve ilişkiyel yükümlülüklerin gerekli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hayvan vatandaşlığı olarak geliştirdikleri kavram kapsamında bu yükümlülük ve hakları, oturma, egemen halka dahil olma ve temsilcileri aracılığıyla kuralların belirlenmesinde yetkinlik olarak belirlemişlerdir. Donaldson ve Kymlicka'nın vatandaşlık temelli yaklaşımı, insanlar ve hayvanların birlikte yaşamalarının aynı politik topluluğun vatandaşı olmaları anlamına geldiğini ileri sürmektedir.

Türkiye'de hayvan hakları konusunda belirleyici olan mevzuat Hayvanları Koruma Kanunu ve Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliğidir. Söz konusu mevzuat hayvanları "mal" statüsünde kabul etmektedir. Hayvan hakları ihlallerinin önüne geçilememesi ve sokak hayvanları tartışmaları ekseninde yeni yasa hazırlanması gündemdedir. Bu araştırmada kavramsal analiz yöntemi kullanılmış olup, liberal teoride evcilleştirilmiş hayvanlar hakkında geliştirilen "hayvan vatandaşlığı" kavramının Türkiye'deki tartışmalara katkı sağlayabileceği savunulmuştur. Üç ana bölümden oluşan çalışmanın ilk kısmında hayvan haklarının felsefi temellendirmesi literatürdeki teoriler gözden geçirilerek incelenmektedir. İkinci kısımda Donaldson ve Kymlicka'nın evcilleştirilmiş hayvanların vatandaşlık hakları üzerine görüşleri ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise Türkiye'deki hayvan hakları mevzuatına güncel "sokak hayvanları" tartışmaları ve hayvan hakları ihlalleri üzerinden kısaca değinilmektedir. Çalışma Donaldson ve Kymlicka'nın "hayvan vatandaşlığı" kavramında ileri sürdükleri değer ve ilkelerin Türkiye'deki tartışmalara katabileceği katkılar olduğu belirtilerek sonlandırılmaktadır.

PANEL 17.15 – 19.00

LIBERALİZMİN ÖTESİ: TÜRKİYE'DEN BAKIŞLAR

OTURUM BAŞKANI: AHMET OKUMUŞ

FATMAGÜL BERKTAY

FUAT KEYMAN

TANEL DEMİREL

KATILIMCILAR

Doç. Dr. Ahmet Okumuş

Bilim ve Sanat Vakfı,
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Dr. Aybike Can

Mersin Üniversitesi

Arş. Grv. Beyzanur Aybakan

Marmara Üniversitesi

Dr. Bilal Ali Kotil

Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Cennet Uslu

Yıldız Teknik Üniversitesi

Arş. Grv. Çağrı Taşgetiren

İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Edip Asaf Bekaroğlu

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih Bayram

İstanbul Üniversitesi (Emekli)

Prof. Dr. Fatmagül Berktaş

Sabancı Üniversitesi

Prof. Dr. Fuat Keyman

Bilim ve Sanat Vakfı

Hüseyin Etil

Küresel Araştırmalar Merkezi

Arş. Grv. İbrahim Buldur

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. İsmail Yaylacı

Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. M. Ertan Kardeş

İstanbul Üniversitesi

Dr. Mehmet Akif Kayapınar

İstanbul Üniversitesi

Mehmet Hasan Ayer

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Melek Saral

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Metin Özkan

Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Muhammed Ali Ağcan

İstanbul Üniversitesi

Arş. Grv. Muhammet Salih Kahraman

İstanbul Üniversitesi

İstanbul Teknik Üniversitesi,
Siyaset Çalışmaları Yüksek Lisans Programı

Mümine Berk

Sabancı Üniversitesi

Dr. Nedim Nomer

Dr. Orhan Hayal

İstanbul Ticaret Üniversitesi

Prof. Dr. Ömer Çaha

İstanbul Medipol Üniversitesi

Arş. Grv. Ömer Faruk Uysal

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Dr. Ömer Taşgetiren

Dr. Ravza Altuntaş Çakır

Doç. Dr. Süleyman Güder

Prof. Dr. Tanel Demirel

Arş. Grv. Tolgahan Ceylan

Arş. Grv. Uğur Can Metin

Dr. Zafer Evmez

Marmara Üniversitesi

İstanbul Üniversitesi

Çankaya Üniversitesi

Amasya Üniversitesi

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

T. C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı

www.bisav.org.tr

Bilim ve Sanat Vakfı
Vefa cad. No: 41
Fatih/İSTANBUL

